

Miljökonsekvensbeskrivning kulturmiljö Operabyggnaden, Stockholm

Detaljplan för fastigheten Norrström 2 m.fl.

2026-05-18

Miljökonsekvensbeskrivning kulturmiljö

Renovering av operabyggnaden, Stockholm

Detaljplan för fastigheten Norrström 2 m.fl.

INFÖR SAMRÅD - 2026-05-18

Utredningen är utförd på uppdrag av Statens fastighetsverk genom Lena Stina Andersson, projektledare och Anna Carver, kulturmiljöspecialist, samt i nära samarbete med Stockholms stadsbyggnadskontor (SBK).

Konsultgrupp:

Urban Nilsson, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunig kulturvärden (KUL 2), Nyréns Arkitektkontor
Fredrik Innerstedt, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunig kulturvärden (KUL 2), Nyréns Arkitektkontor
Nico van Gelderen, landskapsarkitekt (BNT/MSA) med inriktning kulturmiljö, Nyréns Arkitektkontor
Elisabeth Mörner och Elna Topac, miljökonsulter, miljöbedömning och MKB, Structor Miljöbyrå

Framsida: vy från Skeppsholmen - över Strömmen med operabyggnaden centralt i bild.

Foton i utredningen, där inte annat anges, är tagna av Stockholms stadsbyggnadskontor och Nyréns Arkitektkontor.
Utredningen läses dubbelsidigt i A3.

Innehåll

Icke teknisk sammanfattning

1. Inledning

- 1.1 Bakgrund
- 1.2 Syfte

2. Strategisk miljöbedömning

- 2.1 Miljöbedömning i planprocessen och betydande miljöpåverkan

3. Metodik och avgränsningar

- 3.1 Bedömningsmetodik
- 3.2 Avgränsning i sak
- 3.3 Osäkerheter
- 3.4 Geografisk avgränsning
- 3.5 Tidsmässig avgränsning

4. Förutsättningar

- 4.1 Planförhållanden
- 4.2 Plan- och bygglagen (2010:900)
- 4.3 Riksintressen - 3 kap. 6 § Miljöbalken (1998:808)
- 4.4 Förordning om statliga byggnadsminnen (2013:558)
- 4.5 Kulturmiljölag (1988:950)
- 4.6 Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering

5. Bedömningsgrunder

- 5.1 Relevanta riksintresseuttryck
- 5.2 Sammanfattning kulturhistoriska värden
- 5.3 Fornlämningar

6. Processen fram till aktuellt förslag (Alternativredovisning)

- 6.1 Alternativa lokaliseringar
- 6.2 Alternativa utformningar
- 6.3 Nollalternativet

7. Aktuellt planförslag

8. Konsekvensbedömning

- 8.1 Läsanvisning
- 8.2 Riksintressets uttryck - konsekvensbedömning
- 8.3 Operabyggnaden - konsekvensbedömning
- 8.4 Övriga kulturhistoriska värden - konsekvensbedömning
- 8.5 Sammanfattning av planförslagets konsekvenser på riksintresset
- 8.6 Sammanfattning av planförslagets konsekvenser på operabyggnaden

Vyer för konsekvensbedömning

9. Nollalternativ

- 9.1 Kungliga Operan kvar på nuvarande plats
- 9.2 Konsekvensbedömning

10. Jämförelsealternativ

- 10.1 Beskrivning av jämförelsealternativet
- 10.2 Konsekvensbedömning
- 10.3 Analys mellan jämförelsealternativ och planförslag

11. Samlad konsekvensbedömning

- 11.1 Riksintressets uttryck - enligt Miljöbalken
- 11.2 Särskilt värdefull byggnad - enligt PBL
- 11.3 Avstämning mot miljömål

12. Rekommendationer

- 12.1 Riksintressets uttryck - enligt Miljöbalken
- 12.2 Särskilt värdefull byggnad - enligt PBL

13. Uppföljning och övervakning

- 13.1 Uppföljning och övervakning

14. Källor

Icke teknisk sammanfattning

Operabyggnaden bildar tillsammans med Stockholms slott och Riksdagshuset en ensemble med ett framskjutet läge i stadsrummet vid Strömmen. Byggnaden möter dessutom de historiemättade platsbildningarna Gustav Adolfs torg i väster, Jakobs torg i norr och Kungsträdgården åt öster. Placeringen gör byggnaden till en omistlig stadsbyggnadspjäs i hjärtat av Stockholm. Det kulturhistoriska värde som byggnaden har, med nära 250 års verksamhetskontinuitet på samma plats, kan inte överskattas. På 1890-talet och på samma tomt ersatte befintlig operabyggnad föregångaren från 1780-talet. Byggnaden är för svenska förhållanden ett välbevarat exempel på en modern teaterbyggnad av ”tittskåpstyp” som byggdes i huvudstäder och andra större städer i den industrialiserade världen under sent 1800-tal. Det innebär att operabyggnaden, både som stadsbyggnadselement mitt i riksintresset Stockholms innerstad och som särskilt värdefull byggnad, representerar ett mycket stort kulturhistoriskt värde.

Den renovering, genom på- och ombyggnad, som presenteras i planförslaget innebär att befintlig operabyggnad ges ett större volymtillägg för att rymma verksamhetens aktuella och framtida programkrav. Tillägget görs som en påbyggnad, inom befintlig byggnads plankontur, på den lägre terrassbyggnaden åt öster. Påbyggnaden är formad till tre sammanhängande volymer, som förlängningar av mittaxelns volym och flankerande flyglar. Påbyggnadens volymer följer ursprunglig byggnads lätt asymmetriska volymkomposition med ett eget fasaduttryck som, genom att fläta samman befintligt och nytt, är utformat för att harmoniera med befintlig byggnad. Förutom den tyngdpunktsförskjutning av byggnadens volym och skarpa möte mot Kungsträdgården som

tilläggets höga fasad innebär, leder det till att delar av östra fasaden rivs och andra delar döljs bakom påbyggnaden. Eftersom påbyggnaden placeras på den lägre terrassbyggnaden krävs även en rivning av större delen av den befintliga terrasspåbyggnad som tillkom på 1950- 60-talet. De senare tillkomna tillbyggnaderna i markplan, Verandan och Lagerlunden, bevaras och renoveras. För att den nya arkitektoniska helheten även fortsättningsvis ska representera de tillägg som gjorts under 1900-talet så bevaras, bearbetas och integreras även en del av terrasspåbyggnaden i förslaget. En väsentlig del av terrasspåbyggnadens volym och fasad samt delar av interiören (festvåningen), med hög arkitektonisk verkshöjd, tas därmed tillvara.

Aktuellt planförslag är resultatet av en flera år lång planprocess där flera utformningsförslag, utifrån verksamhetens programkrav, prövats och förkastats. Den finansiering som säkrats är knuten till aktuellt plan- och utformningsförslag. I jämförelse med det tidigare förslaget – Ny Opera i Operan – är aktuellt förslag väsentligt mindre i skala. I jämförelse med MKB:ns jämförelsealternativ bedöms planförslagets konsekvenser däremot väga jämt.

Sett till, den till riksintresset kopplade, stadsbilden har den föreslagna påbyggnaden en väsentlig effekt genom det stora volymtillägg på befintlig byggnad som planförslaget innebär. Ur kulturhistorisk synpunkt minskar värdet, i synnerhet sett till riksintresset, med hänsyn till stadsbilden vid Stockholms ström, Nedre Norrmalms bebyggelsefront och relationen till Kungsträdgården.

Sett till byggnadens befintliga utformning och volymkomposition förskjuts dess tyngdpunkt österut vilket påverkar mötet med Kungsträdgården negativt. Dessutom påverkas den enskilda byggnadens kulturhistoriska värde, t.ex. dess arkitektur. Byggnadens östra fasad rivs delvis och de delar av fasaden som bevaras döljs till stor del. Terrassbyggnadens hänsynsfullt utformade nedtrappning mot Kungsträdgården går förlorad.

Sammantaget är konsekvenserna negativa, med hänsyn tagen till riksintresset och den enskilda byggnaden. I denna helhetsbild finns emellertid nyanser där mycket stora negativa konsekvenser för byggnaden och stora negativa konsekvenser för riksintressets uttryck samsas med neutrala konsekvenser. Till de senare hör att renoveringsprojektet dels leder till att verksamheten fortsatt kan bedrivas i byggnaden, dels till att volymtillägget kan göras inom befintlig byggnads plankontur med stora krav på hög arkitektonisk verkshöjd.

För att mildra de negativa konsekvenserna av planförslaget rekommenderas ett antal åtgärder. Angående stadsbilden (i huvudsak fronterna mot vattnet vid Strömmen samt mötet med Kungsträdgården och Jakobs torg) så föreslås att den arkitektoniska helhetslösningen studeras vidare, bl.a. i syfte att de modernistiska tilläggen på ett ännu mer lyhört sätt kan integreras i den arkitektoniska helheten. Angående operabyggnaden bör påbyggnaden ansluta på ett sätt där materialen tydligt kopplar till befintlig byggnad medan förhållningssättet till proportionering och symmetri kan vara friare i förhållande till befintlig byggnad, exempelvis genom att fläta samman ursprunglig arkitektur, modernismens årsring och aktuellt volymtillägg.

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Operabyggnaden, en av Stockholms mer dominerande offentliga byggnader, är betydelsefull för Stockholms identitet som en del av det monumentala och formella stadsrummet kring Stockholms ström. Huset är ett väl bevarat exempel på det sena 1800-talets teaterbyggnader och är byggnadsminnesförklarat sedan 1935.

En renovering samt på- och ombyggnad av operabyggnaden i Stockholm har utretts och förberetts i många år. Byggnadens tekniska system är uttjänta, funktionaliteten och arbetsmiljön otillräcklig och lokalerna räcker inte till. Dagens ytor är inte ändamålsenliga, goda repetitionsmöjligheter saknas och de salar som finns är inte tillräckligt stora. För publiken är tillgänglighet, komfort, akustik och ventilation bristfällig.

Planförslaget ska möjliggöra omDispositionering av funktioner inom byggnaden, ombyggnad och en påbyggnad mot Kungsträdgården. I och med detta får byggnaden bland annat en ny entré och foajé mot Jakobs torg, en ny scen för barn och unga, tre stora balettsalar, ett stort gemensamt personalrum samt övningsrum för orkestern. På- och ombyggnaden innebär att operans konstnärliga verksamhet kan samlas i huset.

1.2 Syfte

Syftet med denna miljökonsekvensbeskrivning är att identifiera, beskriva och bedöma miljöeffekter som ett led i miljöbedömningen av förslaget till detaljplan. En viktig del i detta är att genom denna rapport och konsekvensbeskrivning bedöma huruvida planförslaget uppfyller kraven i gällande lagstiftning - miljöbalken (MB) och plan- och bygglagen (PBL).

Föreliggande MKB fokuserar följaktligen på vilka konsekvenser för kulturmiljön som planförslaget leder till. Enligt avgränsningssamråd i juni 2025 ska det i MKB:n finnas bedömningar av påverkan på kulturmiljön - riksintresse och stadsbild, forn- och kulturlämningar samt byggnaden, exteriört och interiört.

Syftet med en miljöbedömning är att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas.

2. Strategisk miljöbedömning

2.1 Miljöbedömning i planprocessen och betydande miljöpåverkan

Enligt 6 kap. 3§ miljöbalken (1998:808) ska en myndighet eller en kommun som upprättar eller ändrar en plan som krävs i lag eller annan författning göra en strategisk miljöbedömning om genomförandet av planen kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Enligt miljöbalken och miljöbedömningsförordning (2017:966) ska alltid berörd kommun genomföra en undersökning och fatta beslut om huruvida en ny eller ändrad detaljplan kan medföra betydande miljöpåverkan. I det fall betydande miljöpåverkan konstateras ska planen genomgå en strategisk miljöbedömning och en miljökonsekvensbeskrivning (MKB) upprättas i enlighet med 6 kap. miljöbalken.

Enligt 6 kap. 1 § miljöbalken är syftet med en miljöbedömning att integrera miljöaspekter i planering och beslutsfattande så att en hållbar utveckling främjas. En MKB innefattar analys och bedömning av konsekvenser av en planerad markanvändning och dess inverkan på miljö, hälsa och hushållning med naturresurser. Arbetet med MKB:n ska integreras med den övriga planeringsprocessen så att konflikter mellan olika intressen tidigt kan identifieras och så att möjligheter att finna miljöanpassade lösningar ökar.

Miljöbalken i förhållande till annan lag

Miljöbalken har kopplingar till andra lagstiftningar som till exempel Plan- och bygglagen, Väglagen och Skogsvårdslagen. Det finns däremot inte någon koppling mellan MB och Kulturmiljölagen eller Förordningen om statliga byggnadsminnen. Naturvårdsverket har tillsammans med Boverket, Trafikverket och Riksantikvarieämbetet tagit fram en vägledning för att förstå begrepp kopplade till kulturmiljö inom ramen för miljöbedömningsprocessen. Vägledningen visar att syftet med miljöbedömningar inom ramen för MB avser miljöeffekter på landskap och

bebyggelsemiljöer. Hur enskilda byggnader påverkas av en åtgärd redovisas istället med stöd av Plan- och bygglagen, Kulturmiljölagen och/eller Förordningen om statliga byggnadsminnen beroende på byggnadens kulturhistoriska värde och skydd.

När det gäller byggnader av nationellt intresse som omfattas av Kulturmiljölagen eller Förordningen om statliga byggnadsminnen finns inga kopplingar till Miljöbalken eller Plan- och bygglagen. Det innebär att beslut som fattas med stöd av Plan- och bygglagen inte kan genomföras om beslut enligt Kulturmiljölagen eller Förordningen om statliga byggnadsminnen avslås. Det finns därmed inte något förhållande där den ena lagstiftningen råder över den andra. Processer som rör både Miljöbalken, Plan- och bygglagen samt Kulturmiljölagen eller Förordningen om statliga byggnadsminnen bör därför samordnas så att samtliga lagstiftningars syften kan bli tillgodosedda.

Betydande miljöpåverkan

En undersökning av huruvida ändring av detaljplan för operabyggnaden kan medföra betydande miljöpåverkan genomfördes av Stockholm Stad, stadsbyggnadskontoret (dnr 2018–00426), under 2018. Stadsbyggnadskontoret bedömde att planen kan medföra betydande miljöpåverkan utifrån att riksintresset för kulturmiljövård Stockholms innerstad med Djurgården berörs. Därmed ska detaljplanen genomgå en miljöbedömning och en MKB upprättas.

3. Metodik och avgränsningar

3.1 Bedömningsmetodik

Grund för bedömning

Bedömningsmetodiken grundas dels i gällande praxis vid framtagande av miljökonsekvensbeskrivningar (MKB), dels i RAÄ:s handbok om kulturmiljövårdens riksintressen (Riksantikvarieämbetet, 2014) och RAÄ:s kriterier för utpekande av riksintresseanspråk (RAÄ Dnr RAÄ-2021-2491).

Bedömningsmatrisen (figur 1) har utvecklats inom detta uppdrag, som ett sätt att kombinera bedömning inom ramen för praxis för miljökonsekvensbeskrivning/miljöbedömning och antikvarisk bedömning inom ramen för konsekvensanalys avseende kulturmiljö (RAÄ, figur 2).

Inom ramen för miljöbedömningar och MKB används begreppen påverkan, effekt och konsekvens (Naturvårdsverkets vägledning för Miljöbedömningar enligt 6 kap. miljöbalken). I MKB avses vanligtvis:

- Påverkan - den fysiska åtgärden i sig,
- Effekt: den förändring som uppkommer i omgivningen till följd av påverkan
- Konsekvens: betydelsen av den förändring som uppstår

Konsekvenser graderas (i olika bedömningsskalor) och beskrivs utifrån om de är positiva eller negativa, stora eller små, om de är temporära eller permanenta samt frekvens. Detta baserat på gjord sammanvägning av värde och effekt. Bedömningsskalor används för att det ska bli tydligt och transparent hur bedömningar gjorts och hur värde, påverkan, effekt och konsekvens har graderats. Bedömningsskalor används som ett hjälpmedel i MKB:er för att bedömningarna ska bli

så objektiva som möjligt och så att olika aspekter kan bedömas på ett likvärdigt sätt. De fem effekt-stegen: *förstärkning, förbli oförändrad, liten försvagning, måttlig försvagning* och *kraftig försvagning* i matrisens första vertikala axel är en anpassning av begrepp hämtade från RAÄ:s handbok om kulturmiljövårdens riksintressen. I RAÄ:s matris är det fyra termer (figur 2, omramade med svart/vit streckad linje)) som tas som utgångspunkt i bedömningsmatrisen (figur 1). De fem effekt-stegen (figur 1) motsvaras av RAÄ:s rubrik för effekt i översta horisontella axeln "Områdets värden kommer att...", (figur 2). Bedömningsmatrisen (figur 1) har tre steg försvagning, eftersom en MKB är ett kunskapsunderlag för att hantera planrisk är det av störst vikt att diffrentiera bedömningen i spannet mellan försvaga och förvanska.

De fem bedömningsstegen *positiva konsekvenser, inga konsekvenser, små negativa konsekvenser, måttliga negativa konsekvenser* och *stora negativa konsekvenser* i matrisens andra och tredje vertikala axlar är hämtade från MKB-praxis.

De texter som i kap. 8 beskriver kulturhistorisk relevans har formulerats med stöd av RAÄ:s kriterier: A. Riksintressant berättelse, B. Helhetsmiljö och C. Fysiska uttryck.

Viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt: Föreslagen förändring medför:	Mindre betydelse	Större betydelse
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

Figur 1. Matris för riksintressets sex uttrycksgrupper - uttryck 1-6 - där konsekvensbedömningens fem olika grader redovisas - kap. 8.2. Dessa fem grader är i sin tur delade i två vertikala axlar för mindre respektive större betydelse. Graderna - *små, måttliga och stora* - ska betraktas som en tregradig skala med lika steg. Gradsteget *Inga konsekvenser* bör betraktas som ett neutralt läge. Eventuella *Positiva konsekvenser* graderas inte, men beskrivs i text. Bedömningen av konsekvenser redovisas uttryck för uttryck, ovan exemplifierat med Uttryck 6 som ringats in.

Samma matris används även i den byggnadsnära bedömningen - kap. 8.3.

	Förändring						
Områdets värden kommer att	förädlas	förökas	förstärkas	förbli oförändrade	försvagas	förvanskas	försvinna
Innebörd	förbättring			neutral påverkan	skada	påtaglig skada	
Förhållnings-sätt	Inspirera - stärka			Hänsyn	Hindra - lindra	Ej tillåtligt	
	Berika			Bruka varsamt	Minimera skadan	Undvika skadan	

Figur 2. Den bedömningsmatris - figur 1 - som används i denna rapport MKB kulturmiljö har sin grund bl.a. den matris som RAÄ redovisar i sin handbok om kulturmiljövårdens riksintressen. Eftersom en MKB är ett kunskapsunderlag för att hantera planrisk är det av störst vikt att diffrentiera bedömningen i spannet mellan försvaga och förvanska.

>>3. Metodik och avgränsningar

Bedömning

Beskrivningarna, i kap. 8, av planförslaget effekter och konsekvenser på de kulturhistoriska värdeaspekterna är strukturerad enligt följande:

- **Föreslagen förändring** (påverkan)
- **Effekt**
- **Konsekvens**

Den andra punkten - effekt - presenteras i bedömningsmatrisens första horisontella axel.

- **Förstärkning**
- **Förbli oförändrad**
- **Liten försvagning**
- **Måttlig försvagning**
- **Kraftig försvagning**

Den tredje punkten - konsekvens - presenteras i matrisens andra och tredje horisontella axlar. Efter bedömning graderas konsekvenserna och ordnas in i matrisen enligt följande skala:

- **Positiva konsekvenser:** uppstår när planförslaget bidrar till att tydliggöra och förstärka kulturmiljön. Exempel: Ett avlägnande av tillbyggnaden Lagerlunden skulle återupprätta siktrelationen mellan Jussi Björlings Allé och Stockholms slott.
- **Inga konsekvenser:** innebär att kulturvärdena inte påverkas alls och att läsbarheten av kulturmiljön bibehålls. Exempel: Att planförslaget befäster operabyggnadens placering i 1600-talets rutnätsplan, vilket i detta avseende innebär att situationen förblir oförändrad.
- **Små negativa konsekvenser:** mindre skada på kulturhistoriska värden så att den historiska läsbarheten minskar. Exempel: Läsbarheten av

stadens tillväxt påverkas i ringa grad eftersom operabyggnaden blir kvar inom sin historiska tomt.

- **Måttliga negativa konsekvenser:** skada på kulturhistoriska värden så att den historiska läsbarheten tydligt minskar. Exempel: Stadssiluetten mot himlen påverkas med stora negativa konsekvenser på nära håll, men på långt håll inte alls.
- **Stora negativa konsekvenser:** skada på kulturhistoriska värden så att den historiska läsbarheten allvarligt försvåras. Exempel: Byggnadsvolymer och rumsligheter förskjuts i relation till varandra vilket har en negativ konsekvens på den arkitektoniska komposition som bebyggelsefronterna mot Norrström utgör. Dessutom skymms Jakobs kyrka och operabyggnadens dominans vid det småskaliga Jakobs torg ökar.
- **Mycket stora negativa konsekvenser:** förlust av eller grav skada på kulturhistoriska värden så att den historiska läsbarheten allvarligt försvåras eller upphör. Exempel: Föreslaget volymtillägg innebär en negativ konsekvens för operabyggnaden som enskild byggnad och den historiska läsbarheten av byggnaden försvåras genom att avtrappningen mot Kungsträdgården försvinner och att scenhusets fasad döljs.

Vid bedömning av konsekvenser görs även en viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt. Detta för att kunna beakta betydelsen av aspekterna

i relation till planförslaget. Viktningen sker med följande två termer (se matris, horisontell axel):

- **Större betydelse.** Kulturhistoriska värdeaspekter som är avgörande för att kunna uppleva miljöns och byggnadens historia och utveckling.
- **Mindre betydelse.** Kulturhistoriska värdeaspekter som har viss betydelse för att kunna uppleva miljöns eller byggnadens historia och utveckling.

Med hjälp av denna systematik anges hur planförslaget förskjuter kulturmiljön och byggnaden, med dess kulturhistoriska värden i positiv eller negativ riktning. Bedömningarna illustreras grafiskt genom matrisen.

>>3. Metodik och avgränsningar

3.2 Avgränsning i sak

Samråd för avgränsning av MKB genomfördes under maj 2018 där underlag inhämtades från stadsmuseet, miljöförvaltningen och Storstockholms brandförsvaret samt där ett avgränsningssamråd hölls med Länsstyrelsen i Stockholms län¹. Stadsbyggnadskontoret bedömde att det i en MKB behöver utredas och redovisas hur riksintressets värden kan komma att påverkas av planförslaget. Utifrån undersökningen av planens betydande miljöpåverkan föreslogs följande aspekter som avgränsning för MKB, påverkan på landskap, bebyggelse, forn- och kulturlämningar och annat kulturarv (Stockholm stad, Stadsbyggnadskontoret, 2018). Inga övriga synpunkter rörande MKB:ns avgränsning inkom under avgränsningssamrådet.

Ett förnyat avgränsningssamråd hölls i juni 2025 med Länsstyrelsen i Stockholms län. Där framförde staden på nytt att MKB:n som tas fram för detaljplanen kommer att behandla påverkan på kulturmiljö (riksintresse och stadsbild, forn- och kulturlämningar samt byggnaden, exteriört och interiört). Inga synpunkter på avgränsningen framkom under mötet.

I denna MKB redovisas planförslagets konsekvenser på kulturmiljön. Eftersom planområdet ligger inom ett riksintresse för kulturmiljövården - Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115] - kommer planförslaget påverka riksintressets uttryck.

¹ Stockholm stad, Stadsbyggnadskontoret (2018), Dnr 2018-00426, Minnesanteckningar från avgränsningssamråd för miljökonsekvensbeskrivning för detaljplan för Norrström 2 i stadsdelen Norrmalm, Dp 2018-00426, daterade 2018-05-25.

3.3 Osäkerheter

Till grund för konsekvensbedömningen ligger i huvudsak fotomontage och planhandlingar. Det finns alltid generella osäkerheter i hur planförslag med planbestämmelser realiseras samt hur fotomontagen utförs. För fotomontagen har vissa vypunkter valts ut i staden som ska representera en sträcka/sekvens. Fotomontagen kan inte representera hur planförslaget ter sig från samtliga punkter längs den valda sträckan/sekvensen eller från andra vypunkter i staden. Detta medför därför vissa osäkerheter kring vad planens verkliga effekter och konsekvenser faktiskt blir.

Merparten av fotona för montagen är tagna år 2025 av Nyréns kulturmiljö, med undantag för ett par foton som är äldre. Det kan finnas fysiska förändringar i stadslandskapet som utförts efter fototillfället och som därför inte framgår i fotomontagen.

- Analyserna av planförslagets konsekvenser på kulturmiljön beskrivs utifrån kulturhistoriska värdeaspekter som baseras på:
- de för planförslaget relevanta delarna i riksintressets uttryck (med utgångspunkt från MB)
 - övriga kulturhistoriska värden som framför allt är knutna till själva operabyggnaden (med utgångspunkt från PBL)
- Följande kommer att analyseras i denna MKB:
- hur upplevelsen av stadsbilden och de närliggande stadsrummen kommer att påverkas
 - hur operabyggnadens exteriör, delvis även dess interiör, och de kulturhistoriska värdena kommer att påverkas.

I denna MKB genomförs ingen konsekvensbedömning i förhållande till det statliga byggnadsminnet Operabyggnaden. Detta görs enligt Förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen (FSBM), se kapitel 4.4.

> > 3. Metodik och avgränsningar

3.4 Geografisk avgränsning

Geografiskt avgränsas miljökonsekvensbeskrivningen till att omfatta detaljplaneområdet med närområde. Utöver att beskriva konsekvenserna inom planområdet har konsekvenserna även bedömts ur ett större geografiskt perspektiv, ett så kallat influensområde. Ett exakt påverkansområde är med andra ord svårt att avgränsa för utredningen.

När det gäller konsekvensbeskrivningen gällande påverkan på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården, beskrivs konsekvenserna utifrån ett antal vypunkter runt om i staden. Valda vypunkter har bedömts vara strategiskt viktiga platser inom riksintresset, se vidare i kapitel 8.

3.5 Tidsmässig avgränsning

Tidsmässigt avgränsas bedömningen av miljökonsekvenser till att omfatta skedet då planområdet är utbyggt, det vill säga då de om- och påbyggnader av operabyggnaden som planeras enligt detaljplanen har färdigställts, detta har bedömts vara omkring 2040.

>>4. Förutsättningar

4.2 Plan- och bygglagen (2010:900)

Enligt plan- och bygglagens 2 kap. 3 § gäller att:

"Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

- 1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,*
- 2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,*
- ...3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,*
- 4. en god ekonomisk tillväxt och en effektiv konkurrens, och*
- 5. bostadsbyggande och utveckling av bostadsbeståndet.*

Även i andra ärenden enligt denna lag ska hänsyn tas till de intressen som anges i första stycket 1-5.

Enligt plan- och bygglagens 2 kap. 6 § så ska:

"Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov enligt denna lag ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till
1. stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan ..."

och att:

"Vid planläggning och i andra ärenden samt vid åtgärder avseende byggnader som inte ingår i ett ärende enligt denna lag ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga

och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas."

Enligt plan- och bygglagens 2 kap. 12 § gäller att:

"Planläggning och annan prövning enligt denna lag som avser en användning av ett mark- eller vattenområde som också har prövats eller ska prövas enligt annan lag ska samordnas med det andra arbetet, om det lämpligen kan ske."

Enligt plan- och bygglagens 8 kap. 13 § så ska:

"En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas. Första stycket ska tillämpas också på ...
3. allmänna platser, och
4. bebyggelseområden."

Enligt plan- och bygglagens 8 kap. 14 §:

"Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras."

Enligt plan- och bygglagens 8 kap. 17 §:

"Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden."

4.3 Riksintressen - 3 kap. 6 § Miljöbalken (1998:808)

Kulturmiljön är samhällets gemensamma resurs som ska förvaltas och utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt. Områden av riksintresse för kulturmiljövården är sammanhängande miljöer av särskilt stor betydelse ur ett nationellt perspektiv. Det är en miljö eller ett landskap som särskilt väl återspeglar viktiga historiska skeenden och samhällsprocesser på ett sätt som gör att kulturmiljön utgör en av platsens stora tillgångar. I dessa områden väger de kulturhistoriska värdena därför särskilt tungt vid beslut om ändrad användning av mark, vatten och den fysiska miljön i övrigt.

En kulturmiljö av riksintresse omfattas av bestämmelser i 3 kap 6 § Miljöbalk:

"Mark- och vattenområden samt fysisk miljö i övrigt som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras naturvärden eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön. Behovet av grönområden i tätorter och i närheten av tätorter skall särskilt beaktas.

Områden som är av riksintresse för naturvärden, kulturmiljövården eller friluftslivet skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket."

Aktuellt planområde ligger inom riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården (AB 115).

Enligt de allmänna råden om tillämpning av miljöbalkens bestämmelser så kan påtaglig skada uppstå om en åtgärd mer än obetydligt kan skada något eller några av de värden som utgör grunden för riksintresset. Även åtgärder utanför ett riksintresseområde kan i vissa fall påverka värdena negativt.

>>4. Förutsättningar

4.4 Förordning om statliga byggnadsminnen (2013:558)

Operabyggnaden upptogs den 21/1 1935 på förteckningen över byggnadsminnesmärken i enlighet med kungörelsen (1920:744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet. Den 1 januari 1989 ersattes kungörelsen med Förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen m.m.

Byggnaden utgör sedan 1 januari 2014 statligt byggnadsminne enligt Förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen (FSBM), som ersatte ovanstående förordning.

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) handlägger ärenden om Statliga byggnadsminnen. Frågan om en anläggning ska förklaras som statligt byggnadsminne prövas av regeringen, efter framställning med förslag till skyddsbestämmelser från riksantikvarieämbetet. Operabyggnaden försågs med skyddsbestämmelser, tidigare skyddsföreskrifter, fastställda av regeringen 1993-06-10:

1. Byggnaden får inte rivas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. ingrepp får inte göras i stomme, ursprunglig rumsindelning eller äldre fast inredning. I rum med dekorativt måleri eller annan utsmyckning är även ytskikten skyddade.
3. Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
4. Fastigheten får inte ytterligare bebyggas. Tillhörande markområde skall hållas i vårdat skick. Som fast inredning räknas sådant som avses i Jordabalken (1970:994) 2 kap. 2§.

Enligt 11 § FSBM har RAÄ tillsyn över de statliga byggnadsminnena och prövar frågor om tillstånd till ändringar som strider mot skyddsbestämmelserna. Om det av särskilda skäl är nödvändigt att ändra byggnadsminnet i strid mot skyddsbestämmelserna skall ansökan om tillstånd enligt 7 § FSBM tillställas RAÄ.

Det bör i sammanhanget nämnas att enligt plan- och bygglagens 2 kap. 12 § så ska:

"Planläggning och annan prövning enligt denna lag som avser en användning av ett mark- eller vattenområde som också har prövats eller ska prövas enligt annan lag ska samordnas med det andra arbetet, om det lämpligen kan ske."

4.5 Kulturmiljölag (1988:950)

I Kulturmiljölagen (KML) framgår att det är en nationell angelägenhet att vi skyddar och vårdar kulturmiljön och ansvaret delar vi tillsammans: såväl myndighet som enskilda personer är skyldiga att visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Kulturmiljölagen innehåller bland annat bestämmelser för skydd av fornlämningar, fornfynd, byggnadsminnen, kyrkliga kulturminnen och vissa kulturföremål.

Fornlämning enligt kulturmiljölagen

Alla fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagens 2 kap. 1 §. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning. Samma skydd gäller även för den närmaste omgivning runt en fornlämning.

Den som planerar att genomföra en åtgärd uppmanas att tidigt rådfråga länsstyrelsen om en fornlämning kan komma att påverkas.

Operan ligger inom det område av centrala Stockholm som betecknas som en fornlämning i form av stadslager, RAÄ-nummer Stockholm 103:1. Beskrivningen lyder:

"Området inlagt från 1650-tals karta. Inom området kan väntas påträffas kulturlager från medeltid och 1600-tal."

>>4. Förutsättningar

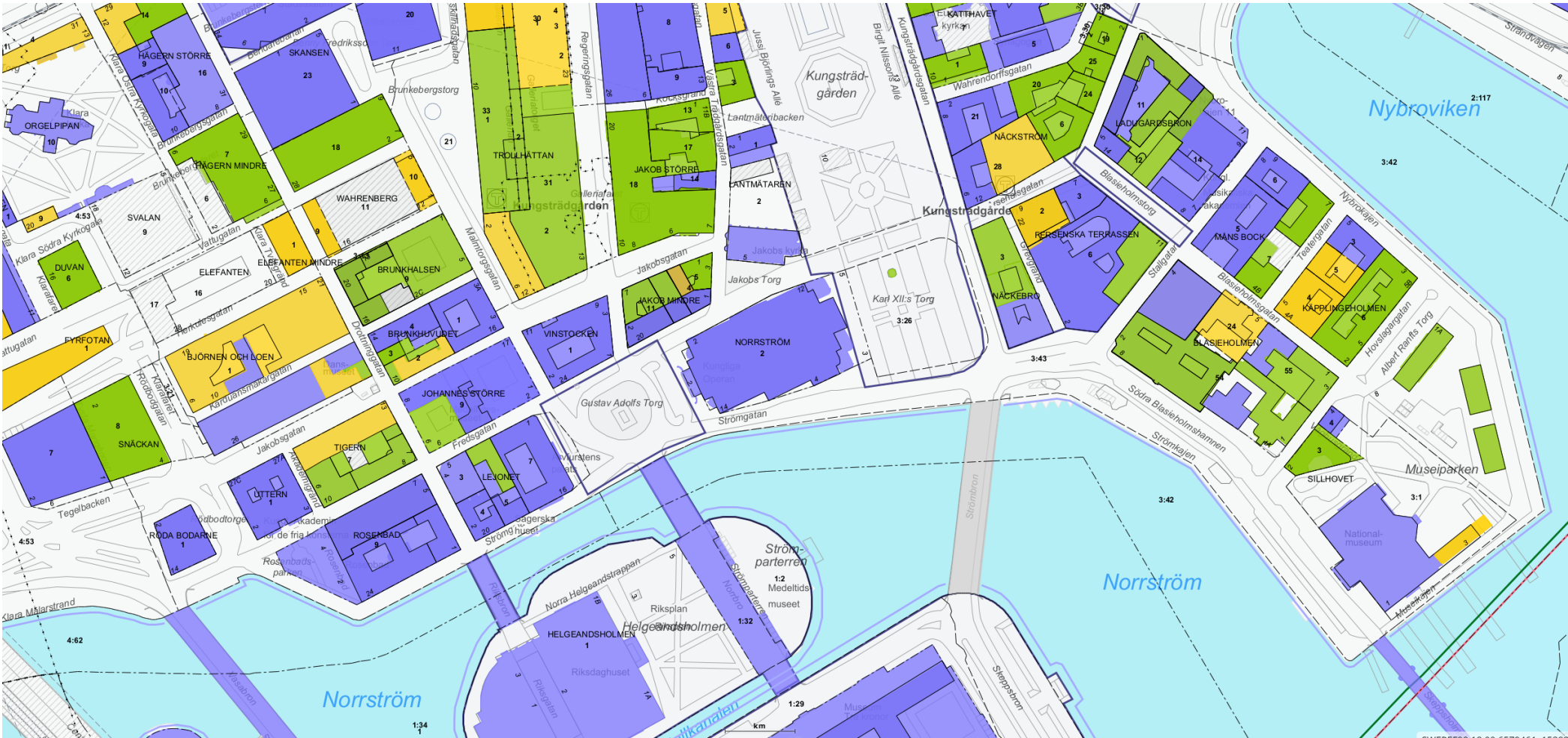
4.6 Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering

Operabyggnaden, fastigheten Norrström 2, är blåmarkerad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att den bedöms vara av synnerligen högt kulturhistoriskt värde. Blått är klassificeringens högsta nivå.

I operabyggnadens närmaste omgivning finns flertalet byggnader som enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering är blå- och grönklassade.

Grönklassade fastigheter/byggnader innebär att de bedöms som fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

Stockholms stadsmuseums klassificering är inte juridiskt bindande men bör ses som starkt vägledande vid bedömning av en byggnads kulturhistoriska värde.

Ovan: utsnitt av Stockholm stadsmuseums kulturhistoriska klassificeringskarta.

BLÅ Fastighet med bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

GRÖN Fastighet med bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

GUL Fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/ eller av visst kulturhistoriskt värde.

STRECKAD Fastighet med bebyggelse som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet.

5. Bedömningsgrunder

5.1 Relevanta riksintresseuttryck

Riksantikvarieämbetets riksintressebeskrivning av Stockholms innerstad med Djurgården [AB 115] 2023-04-21.

I texten beskrivs alla de uttryck som lyfts fram inom rubrikerna Uttryck 1, Uttryck 2 o.s.v. i kapitel 8 Konsekvensbedömning.

Till höger återges texten i sin ursprungliga form. I kapitel 8 så återkommer dessa delvis sorterade och grupperade.

Relevanta uttryck för operabyggnaden är markerade med [blå kulör och understrykning](#).

RAÄ:s originaltext

Motivering:
Storstadsmiljö, som i planstruktur och bebyggelse återspeglar funktionen som landets huvudstad och politiska och administrativa centrum sedan medeltiden, med sitt läge vid mötet mellan Saltsjön och Mälaren som gett speciella topografiska och kommunikationsmässiga förutsättningar för handel och försvar. Central plats för länets och landets ekonomi, turism och kultur- och samhällsliv. De olika epokerna och århundrandena som är väl representerade i stadsplane- och byggnadskonsten, från medeltiden till 1900-talets slut. (Stadsmiljö; hamnstad, sjöfartsstad, industristad, residensstad, skolestad, universitets- och regementsstad, rekreationsmiljö).

Uttryck för riksintresset:
[Stadslandskapet uppdelat på de olika öarna och malmarna, med de många broarna som förbinder stadens olika delar med varandra](#) och med ytterstaden. [Stadens utbyggnadsfaser \(årsringarna\)](#) som gör stadsväxten läsbar från medeltiden fram till millennieskiftet. [Stadssiluetten med den begränsade och jämna byggnadshöjden där endast fåtal byggnader höjer sig över mängden](#). Stadens anpassning till de naturgeografiska förutsättningarna: förkastningsbranterna, obebyggda bergsformationerna och grönsklädda höjderna som en del av stadsbilden samt Stockholmsåsens kvarvarande delar. [Fronterna mot vattenrummen och Stockholms inlopp](#), både från [Saltsjön](#) och från Mälaren. [De öppna vattenrummen och utblickarna från gaturummen mot vattnet](#). Kontrasten mellan den täta staden och det gröna parklandskapet på Djurgården och andra platser som

Långholmen och Skeppsholmen. [Utsiktspunkter som gör det möjligt att blicka ut över stadslandskapet. Gatuvyer med enskilda byggnader eller andra element som blickfång](#). Stenstadens tydliga yttre gränser.

Stockholm som huvudstad och maktcentrum
[Miljöerna och byggnaderna som hör samman med funktionen som huvudstad, och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, så som de kungliga miljöerna, byggnaderna för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutionerna och kyrkorna. Den äldre stenstaden och tidig bebyggelse på malmarna](#). Gamla stan med kyrkorna och den täta bebyggelsestrukturen med kontinuitet sedan medeltiden. Gat- och planstruktur med oregelbundna kvarter innanför långgatorna och den senare medeltidens karaktäristiska ”revbensmönster” med små smala gränder ner till vattnet. [Andra delar av staden med rötter i medeltiden](#). Riddarholmens gatunät, platsbildningar och bebyggelse med grund i medeltiden. De bevarade resterna av den äldsta gat- och tomtstrukturen på Södermalm. [De äldsta kyrkorna på malmarna](#).

[Rutnätsplanen på malmarna](#), de offentliga rummen och bebyggelsen från 1600-talet som visar på stadens starka expansion. Gamla stans yttre årsring, med Skeppsbroraden, Nygatskvarteren och slottsområdet. [Slottet med sin dominerande roll i stadslandskapet](#). Områden med stenhus från 1600-, 1700- och första delen av 1800-talet. Stadspalatsen och malmgårdarna. [Inslag av grönska i form av kyrkogårdar samt äldre parker och trädgårdar såsom Kungsträdgården](#). Humlegården och malmgårdarnas trädgårdar. Småskaliga trähus i stadens dåvarande ytterkanter på Södermalm.

Stockholm blir storstad
[Stadsbyggandet från mitten av 1800-talet fram till tiden runt sekelskiftet 1900](#). Områden byggda som nya stadsdelar på malmarna med esplanadsystem, genombrottsgator, platsbildningar och offentlig utsmyckning. Gatorna av olika bredd och karaktär och den täta enhetliga bebyggelsen i stenstaden med byggnader i sammanhållen höjd. Parkerna som anläggs i den framväxande storstaden, såsom Berzelii park och de karaktäristiska bergsparkerna. Nedre Norrmalm med centralstationen och Drottninggatan som stadens nya centrum. Villastaden, med exklusiva bostadshus.

Nya typer av offentliga byggnader, såsom Långholmens centralfängelse, Östermalms saluhall, sjukhusmiljöer, skolorna. Anläggningarna och byggnaderna för sanitet, service och kommunalteknik, såsom elektricitetsverk, vattentorn, Brunkebergstunneln och hissarna på Södermalm. Gasverksområdets omfattande kommunaltekniska anläggning. De många nya kyrkorna, frikyrkorna och byggnader för olika samfund samt Stora synagogan.

1900-talets stadsbyggande och bebyggelseutveckling
Det tidiga 1900-talet med fortsättningen på stenstaden, som Birkastan, och den nya terränganpassade gat- och tomtstrukturen, som Lärkstaden, Diplomatstaden och Röda Bergen. Kungsgatan med Kungstornen. Storgårdskvarteren som t.ex. Motorn, Vingen, Draget och Ryssjan. Koloniträdgårdarna med stugor, tomtavgränsningar och gångsystem. Bostadsområden som visar på den tidiga modernismens genomslag i stadsplanering och arkitektur från 1930-talet och 1940-talet, såsom Gärdet, Abessinien, Kungsklippan, Fredhäll och Reimersholme. Områdenas öppna gat-

>>5. Bedömningsgrunder

och tomtstruktur med fristående byggnadskroppar och karaktären av hus-i-park.

Den modernistiska bebyggelsen på nedre Norrmalm med torg- och gatustruktur, som påbörjas med enskilda byggnader under 1930-talet och kulminerar i den storskaliga omvandlingen under 1950-, 60- och 70-talen. Sergels torg med sin skala, form, nivåskillnader och superelips, och inramningen med modernistiska byggnader. Hötorgscity med Hötorgsskraporna och de lägre butiksdelarna. Den enhetliga karaktären med modernistiska byggnader längs Klarabergsgatan och runt Brunkebergstorg.

Modernistiska höghus spridda över staden som genom landmärkesposition markerar trafikstråk, stadsgräns, tullar och Stockholmsåsen, till exempel Wenner-Gren Center och Skatteskrapan. Tunnelbanans synliga uttryck i stadsbilden. Södersjukhuset, som en storskalig offentligt inrättning.

Modernistiska parkanläggningar och sammanhängande parkstråk, präglade av Stockholmsskolans och efterkrigstidens sociala ideal med landskapet och naturen som utgångspunkt.

Det sena 1900-talets kompletteringar och kvartersbyggande. Senmodernistiska bostadskvarter, som Drakensbergsområdet och Fältöversten. Postmodernistiska områden med inspiration från äldre arkitektur och med monumentala inslag, som S:t Eriksområdet och Södra stationsområdet.

Stockholm som sjöfartsstad, militärstad samt industri- och handelsstad
Hamnanläggningarna från skilda tider och byggnader som hör ihop med flottan och sjöfarten. Kajerna och hamnarna som skapar en karaktäristisk front mot vattnet. Flottans miljöer på Skeppsholmen, Kastellholmen och Galärvarvet. Beckholmen med sina dockor, kranar och magasin samt Djurgårdsvarvet. Segelfartyget af Chapman, som ett permanent inslag i stadsbilden. Djurgårdsstadens bostadsbebyggelse för bl.a. hantverkare och sjömän. Mälarvarvet på Långholmen. Frihamnen med byggnader för handel och produktion, såsom magasinerna, Banankompaniet och Fordfabriken.

Militära byggnader och anläggningar på Östermalm och Gärdet, såsom kasernbyggnader, stall, stabs- och förvaltningsbyggnader och exercisplatser. Gärdet som avläsbart, öppet militärt övningsfält med skansstrukturer och paviljongen Borgen. Industrimiljöerna som speglar Stockholms betydelse som industristad alltsedan 1600-talet, bland andra Barnängen, Kungliga Myntet och de många bryggerierna, till exempel Münchenbryggeriet.

Miljöer och byggnader för handel och näringsliv. Tullhusen från skilda tider, vid tidigare stadsgränser och hamnlägen. Kontorsbyggnader och bankpalats som utmärker sig i gaturummet, som Trygg-Hansa huset och Garnisonen, eller i sammanhållna miljöer, som vid östra Kungsträdgården. Storskaliga varuhus i city såsom NK, PUB och Åhléns.

Den offentliga staden
Byggnader och miljöer kopplade till demokratin och den offentliga förvaltningen. [Statsförvaltningens byggnader och miljöer på Helgeandsholmen och båda sidor om Norrström.](#) Riddarholmens byggnader för statlig förvaltning, som gamla riksdagshuset och Riksarkivet. Östra Kungsholmens myndighetsbyggnader, såsom Rådhuset med Rådhusparken och Polishuskvarteret. Stadshuset med sin utmärkande landmärkesroll i stadsbilden.

Folkrörelsebyggnaderna och -miljöerna såsom arbetarrörelsens byggnader vid Norra Bantorget och Medborgarplatsen med Medborgarhuset samt idrottens byggnader och anläggningar, såsom det större idrottsområdet på Norra Djurgården, Stadion och Eriksdalsbadet.

Det vetenskapliga och intellektuella livets byggnader och miljöer från skilda tider. De olika byggnaderna för högre utbildning och vetenskap vid Observatorielunden och Drottninggatan. Akademiernas byggnader. Stadsbiblioteket och Kungliga biblioteket samt deras solitära roll i stadsbilden. De många museerna, såsom Nationalmuseum, friluftsmuseet Skansen och museistaden på Gärdet. Nordiska museet och Vasamuseets tydligt avläsbara profiler på Djurgården. Institutionsbältet på Norra Djurgården, med bland annat de olika högskolorna och universiteten, , Bergianska trädgården och Naturhistoriska riksmuseet. Studentområdet Lappskaärsberget med sin tidstypiska stadsplan och bostadsbebyggelse.

Byggnaderna för press, media, förlag och teknisk kommunikation såsom Nordstedthuset, Radio- och TV-huset, tidningshusen vid Marieberg och Kaknästornet.

Nöjes- och rekreationslivets miljöer
[Nöjeslivets, samvarons och rekreationslivets byggnader och miljöer. De traditionsrika teatrarne och scenerna, såsom Konserthuset, Dramaten och Operan, ofta med framträdande placering i stadsrummet.](#) Nöjesplatser som Mosebacke, Berns salonger och Södra Djurgårdens restauranger och värdshus, Cirkus och Gröna Lunds tivoli. Det samlade rekreationslandskapet på Djurgården, med rötter i 1600-talets kungliga jaktpark. Villor och sommarnöjen på Djurgården från 1600-talet fram till sekelskiftet 1900 med omgivande parker och trädgårdar, både i samlade grupper och som fristående byggnadsverk.

>>5. Bedömningsgrunder

5.2 Sammanfattning kulturhistoriska värden

Sammanfattningen av operabyggnadens kulturhistoriska värde baseras i huvudsak på de värden som pekats ut i AIX kulturmiljöanalys, reviderad 2025-12-05.

Operabyggnaden har höga kulturhistoriska värden. Byggnaden är en symbolbyggnad för Sverige och Stockholm genom att husera nationalscenen för opera, med kontinuitet på platsen sedan 1700-talets slut.

Byggnaden är också en viktig byggnad i Stockholm och bidrar till stadsrummets tidsmässiga djup. Byggnaden har ett tydligt samspel med Stockholms slott och Riksdagshuset vid Norrström. Byggnaden bidrar till inramningen av Gustav Adolfs torg. Av betydelse är också byggnadens möte med Kungsträdgården, där den låga terassdelen bidrar till parkens karaktär.

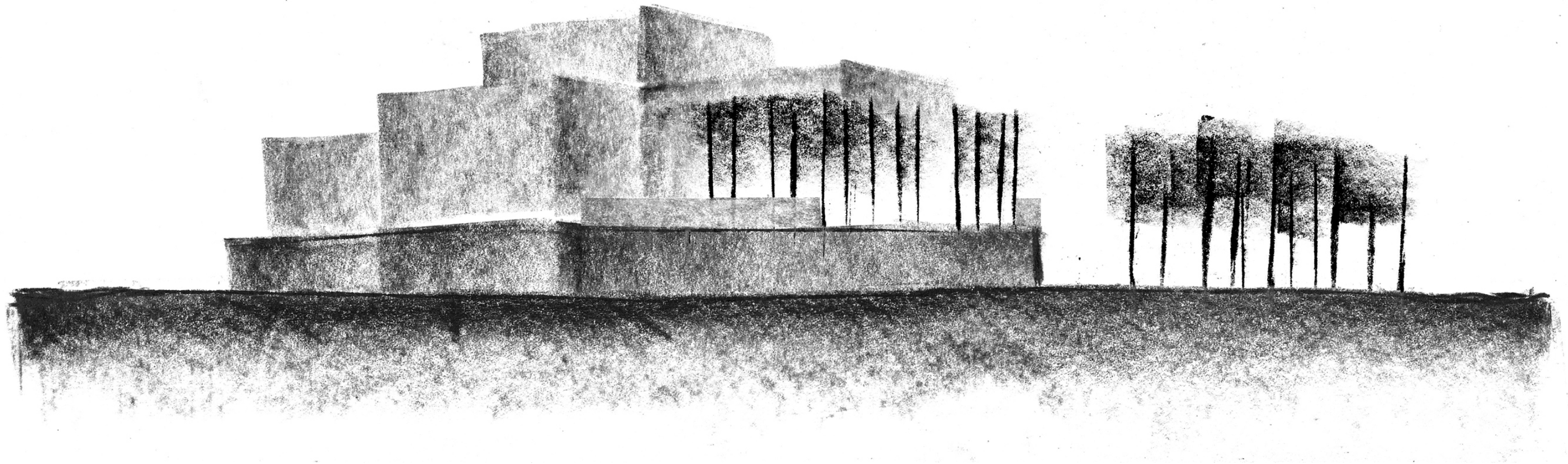
Byggnadens arkitektur, såväl exteriört som interiört, berättar om det sena 1800-talets stilideal och särskilt om hur teaterarkitektur kom till uttryck under denna tid. Operabyggnaden har också betydande hantverksmässiga och konstnärliga värden genom sina gedigna material och konstnärliga innehåll.

Operakällaren, en verksamhet med lika lång kontinuitet som operaverksamheten, visar på restaurang- och nöjeshistoriska värden genom sin framträdande restaurangarkitektur, både i äldre och yngre delar. Tillbyggnaderna mot Kungsträdgården och de förändringar interiört som färdigställdes under 1960- och 1970-talen är framträdande exempel på en modernistisk ombyggnads- och restaureringsarkitektur.

5.3 Fornlämningar

Fornlämning, Stockholm 103:1, stadslager, har sin utbredning inom hela planområdet. Fornlämningens område är inlagt från 1650-tals karta. Inom området kan väntas påträffas kulturlager från medeltid och 1600-tal. Stadslagret kommer att påverkas i samband med eventuella grävningar men det är osäkert om något relevant kommer att påträffas. Fornlämning kan eventuellt bli påverkad, till exempel vid behov av förstärkningar.

>>5. Bedömningsgrunder

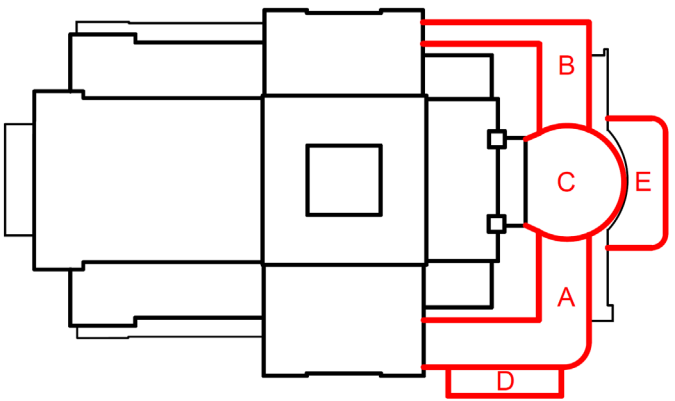

"Konceptskiss" och visualisering av Ahrbom & Partner och Lundgaard & Tranberg.

6. Processen fram till aktuellt planförslag (Alternativredovisning)

Enligt miljöbalken (1998:808) 6 kap. 11 § ska en miljökonsekvensbeskrivning inom ramen för en miljöbedömning innehålla en redogörelse för rimliga alternativ, med hänsyn till syftet med planen eller programmet. Dessa alternativ ska identifieras, beskrivas och bedömas utifrån deras potentiella miljöpåverkan.

I detta kapitel redovisas för de alternativ som studerats under planarbetets gång, både gällande lokaliseringar och utformningar.

Ovan figur visar planritning med byggnadsbeteckningar som används i rapporten.
A Festvåningen, B Futen, C Rotundan, D Verandan, E Lagerlunden.
Källa: Ahrbom & partner och Lundgaard & Tranberg.

I rapporten benämns ofta Festvåningen, Futen och Rotundan som Terrassbyggnaderna. Detta till skillnad från den äldre Terrassbyggnaden som ligger placerad under dessa.

6.1 Alternativa lokaliseringar

När det gäller olika alternativa lokaliseringar kan den frågan anses vara utredd i översiktsplanen. Enligt miljöbalken ska alternativen vara rimliga med hänsyn till planens geografiska räckvidd. Om en detaljplan har ett tydligt stöd i en aktuell och väl genomarbetad översiktsplan kan en hänvisning till de överväganden som gjorts i miljöbedömningen av översiktsplanen vara tillräcklig för att uppfylla kraven på alternativa lokaliseringar, enligt råd från Boverket (Boverket, 2021).

Såsom planeringssystemet i PBL är konstruerat är det rimliga att alternativhanteringen av lokaliseringar sker i översiktsplaneringen. Alternativhantering på detaljplanenivå bör fokusera på alternativ utformning och placering inom planområdet av den typ av verksamhet som det planeras för (Boverket, 2021).

Operabyggnaden ligger inom ett område som i översiktsplanen är betecknat som:
”Stadsutvecklingsområde – komplettering (stora stadsutvecklingsmöjligheter)”

Område med blandad stadsbebyggelse där omfattande komplettering föreslås. Området kan kompletteras med bostäder, service, verksamheter, gator, parker, kultur och idrottsytor. [...] Komplettering ska göras med utgångspunkt i kunskap om nuvarande karaktär, kvaliteter och behov. Inom området kan finnas delar där större strukturförändringar föreslås.

I en bilaga till översiktsplanen finns en fördjupad beskrivning av Stockholms riksintressen. Sedan denna bilaga upprättades har riksintressebeskrivningen uppdaterats (gjordes våren 2023, se vidare kapitel 4 och 5). Operabyggnaden ligger, som nämnts tidigare, inom riksintresseområdet *Stockholms innerstad med Djurgården* (AB 115). Byggnaden är synlig på flera ställen inom riksintressebeskrivningen och nämns bl.a. under uttrycken ”Stockholm som huvudstad och maktcentrum” samt ”Nöjes- och rekreationslivets miljöer”, se nedan:

Miljöerna och byggnaderna som hör samman med funktionen som huvudstad, och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, så som de kungliga miljöerna, byggnaderna för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutionerna och kyrkorna. [...] Nöjeslivets, samvarons och rekreationslivets byggnader och miljöer. De traditionsrika teatrar och scenerna, såsom Konserthus, Dramaten och Operan, ofta med framträdande placering i stadsrummet. [...]

Operabyggnaden står på en plats i staden där en mängd komplexa och intressanta historiska lager är representerade. Närmiljön berättar om Stockholms utveckling från medeltida stad, över 1600-talets regleringar av stadsplanen, 1700-talets kompletteringar med murade hus i befintlig planstruktur till det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets expansion av stadsplanen till att bli det vi kallar stenstaden. Operan omges på tre sidor av för Stockholms stadsliv viktiga offentliga rum (som också pekats ut särskilt inom riksintresset), Gustav Adolfs torg, Jakobs torg och Kungsträdgården.

Alternativa placeringar av en ny operabyggnad har diskuterats under åren men Kungliga Operan har sedan 2011 i stället yrkat på ett förändrat, utökat, renoverat och moderniserat operahus. Förvaltare SFV har ett gällande regeringsbeslut, utfärdat av Kulturdepartementet 2024-06-27, Fi2024/00486 projektering för en renovering av operabyggnaden.

Om Kungliga Operan skulle flytta till en ny plats, eftersom nuvarande byggnad inte längre bedöms kunna erbjuda de lokaler och ytor som verksamheten kräver för att uppfylla nationalscensuppdraget, bedöms negativ påverkan på kulturmiljön uppstå. Operabyggnadens kulturhistoriska värden skulle påverkas om verksamheten skulle flytta och byggnaden användas till ett annat ändamål. Kontinuitetsvärdet i Kungliga Operans verksamhet på platsen lyfts fram som ett särskilt värde för byggnaden i byggnadsminnets vårdprogram. Att anpassa operabyggnadens specialiserade lokaler för en ny verksamhet skulle sannolikt också komma att påverka arkitektoniska, konstnärliga och byggnadshistoriska värden i huset. Utifrån det perspektivet bedöms det vara principiellt riktigt att en byggnad används för det ändamål den är uppförd för. En alternativ lokalisering av Kungliga Operan har därmed inte bedömts vara rimlig.

6.2 Alternativa utformningar

Alternativa utformningar beskriver alternativ till hur de behov som har pekats ut inom planområdet kan mötas på ett annat sätt än det som redovisas i planförslaget. Detta gäller i huvudsak alternativ gällande bebyggelse och funktioners placering, utbredning och utformning inom planområdet. Grunden ligger i att anpassa bebyggelse och funktioner till t.ex. befintliga skyddsvärden och omgivande störningskällor samt för att uppnå de mål och visioner som har formulerats för området och projektet.

Kungliga Operan har under en längre tid haft behov av anpassning av operabyggnaden, sett både till nutidens krav på bland annat arbetsmiljö, tillgänglighet och tekniska system och till förändrade behov för den konstnärliga verksamheten. Olika utformningar till anpassning av operabyggnaden har studerats under flera år, både som på- och tillbyggnader och invändiga ombyggnationer samt som utlokalisering av olika funktioner. Nedan redovisas de studier som gjorts under årens gång kopplat till olika alternativa utformningar.

Förstudie 2013
År 2013 gav regeringen Statens fastighetsverk (SFV) i uppdrag att i nära samarbete med Kungliga Operan AB genomföra en förstudie för en renovering och ombyggnad av operabyggnaden. Förstudien utgick ifrån Operans behov av att skapa bättre förutsättningar för den konstnärliga verksamheten och att öka tillgängligheten för publiken. Vidare utgick förstudien från byggnadens behov av renovering och att hänsyn ska tas till kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer och till arkitektoniska kvaliteter och skönhetsaspekter i eventuella om- och tillbyggnader. (Uppdrag till Statens fastighetsverk om renovering och ombyggnad av Kungliga Operans byggnad, Ku2013/2450/KO).

>> 6. Process fram till aktuellt planförslag (Alternativredovisning)

Ett flertal framtidsmål för Kungliga Operan formulerades för projektet. Målen grupperades under rubrikerna Konstnärliga, Publika, Stadsbyggnadsmässiga samt mål kopplade till effektivitet.

- *De konstnärliga målen* kopplade till att Operan ska vara ledande inom opera och balett och stå för högsta nivå vad gäller utveckling, förnyelse och konstnärlig kvalitet. För att detta ska vara möjligt krävs lokaler som funktionellt och estetiskt återspeglar verksamhetens betydelse och självklara plats i framtiden.
- *De publika målen* angav bland annat att det på Operan ska finnas utrymme för en stor och bred publik, med föreställningar för vuxna såväl som för barn och unga, samt att turister och tillfälliga besökare ska välkomnas att ta del av Operans verksamhet och operabyggnaden.
- *Det stadsbyggnadsmässiga målet* uttryckte att Operan med sin kulturhistoriska plats i staden ska vara tillgänglig och öppen för alla och berika Stockholms stadsmiljö.
- *Mål kopplade till effektivitet* angav att Operan ska ha en väl fungerande logistik och teknisk struktur som skapar flexibla förutsättningar för verksamheten, att Operabyggnadens disposition ska bidra till god kostnadseffektivitet för drift och verksamhet samt att Operan ska vara en attraktiv arbetsplats med trygg och säker arbetsmiljö.

I förstudien (SFV, 2015) analyserades möjligheterna att förändra operabyggnaden utifrån uppsatta mål och hur målen kunde uppnås utifrån olika alternativ. Alternativa studier skedde över inplacering av såväl existerande funktioner som av de nya funktionsbehov som identifierats (dessa omfattade bland annat två stora rumsvolymer: den extra scenen och orkestersalen) samt av

renoveringsbehov. Utredningen visade att lokalbehoven inte kunde rymmas inom befintlig volym och att verksamheten hade behov av nya utrymmen. Slutsatserna blev att Kungliga Operan är i behov av en tillbyggnad för att kunna möta dagens funktions- och verksamhetsmässiga krav.

Vissa utgångspunkter föreslogs under arbetet med förstudien, bland annat att de yttre förändringarna av byggnaden skulle begränsas till dess östra del medan utseendet mot Gustav Adolfs Torg föreslogs ändras så lite som möjligt.

Följande alternativ studerades för de funktionsbehov som identifierats, en extra scen och en orkestersal:

Samtliga önskade lokaler enligt Operans behovsbeskrivning som tillbyggnad ovan mark

Detta alternativ utreddes som förstahandsalternativ och utredningen visade att det tekniskt, kostnadsmässigt och logistiskt mest effektiva var att koncentrera dessa till en samlad tillbyggnad mot öster, se Figur 1. Ett flertal alternativ utreddes, både med och utan utökning av förvaringsutrymmet för stora scenen till en fullstor så kallad bakscen. Såväl med som utan bakscenen samlade sig detta till en betydande ny volym, med stor inverkan på såväl byggnadens exteriöra volym som stadsrummet. I syfte att minska den tillbyggda volymen utreddes också placering av en orkestersal under stora scenen. Detta bedömdes medföra betydande risker för grundvattenpåverkan och dessutom för operabyggnaden i sig, med urschaktning under den befintliga byggnaden.

Extra scen under Gustav Adolfs torg, orkestersal och andra nya lokaler i tillbyggnad mot öster

Att placera den extra scenen under Gustav Adolfs torg, se Figur 2, gav goda möjligheter att nyttja Operans huvudentré för att nå både stora salongen och den nya scenen. Inplacering av en av de stora volymerna under mark reducerade men uteslöt dock inte behovet av en synlig tillbyggnad i övrigt. Utredningen visade dock att omfattande nybyggnation under torget är såväl kostsamt som riskabelt och för att åstadkomma en sådan lösning krävdes omläggning av befintliga tekniska installationer under torget som ingår i den tekniska försörjningen för ett större stadsområde. Med hänsyn till scenens höjdmått och behov av att skyddas akustiskt krävdes urschaktning till ett sådant djup att det bedömdes finnas risk för

påverkan på grundvattennivån och därmed för grundläggningen, inte bara i operabyggnaden utan även i andra omkringliggande byggnader.

Figur 1. Bilderna visar med (övre bilden) och utan (nedre bilden) utökande av förvaringsutrymmet till stora scenen till en fullstor så kallad bakscen (SFV, 2015).

>> 6. Process fram till aktuellt planförslag (Alternativredovisning)

Extra scen i fristående byggnad, orkestersal m.m. i tillbyggnad mot öster (Kungsträdgården)

Ett av alternativen som studerades innebar att den nya scenen förlades till en fristående byggnad i Kungsträdgården närmast Hamngatan, se Figur 3. Stadsmiljöaspekterna bedömdes behöva utredas vidare, liksom ianspråktagande av parkmark i Kungsträdgården. Konsekvenserna utifrån ett kulturmiljö- och riksintressesperspektiv utreddes inte. En ekonomisk prövning visade att lösningen inte var genomförbar inom den i uppdraget angivna ekonomiska ramen och att lokaliseringen av den nya scenen utanför operabyggnaden innebar logistiska nackdelar med ökade verksamhetskostnader.

Sammantaget visade alternativutredningen att tillbyggnader enligt röda lägen i Figur 2 och Figur 3 ej var genomförbara av flera skäl, tekniska såväl som ekonomiska. Alternativutredningen visade också att det ekonomiskt och tekniskt var möjligt

att tillskapa samtliga de i behovsbeskrivningen föreslagna nya lokalerna genom tillbyggnad ovan mark enligt Figur 1. Programkraven att tillskapa både en scen och en orkestersal bedömdes dock inte som möjliga av gestaltnings- och stadsbyggnadsskäl med de mått och programkrav som då ställdes. Den nya volymen som totalt sett skulle krävas var så stor att den inte bedömdes kunna accepteras ur stadsmiljösynpunkt. Arbetet fortskred därefter med en begränsning i programkrav där endast ett av alternativen scen/orkestersal var möjlig att genomföra.

Med detta som bakgrund utfördes volymstudier utifrån vilka funktioner som måste ha plats i operabyggnaden, detta bl.a. med syfte att kunna minska tillbyggnaden. Utifrån volymstudierna konstaterades att med ombyggnad och en, utifrån prioritering av funktioner väl avvägd tillbyggnad

av operabyggnaden, kan den konstnärliga verksamhetens behov mötas och den publika tillgängligheten förbättras väsentligt. Detta med såväl nya och förbättrade funktioner som tillvaratagande av de befintliga upplevelsevärdena. Det visades också att byggnadens renoveringsbehov, inklusive tillskapande av en driftseffektiv lösning av den tekniska försörjningen, kan mötas utan att äventyra de betydande kulturhistoriska värdena.

Förstudien föreslog därmed att operabyggnaden bör renoveras och byggas om samt att byggnadsvolymen utökas med en i förhållande till den befintliga byggnaden och stadsmiljön väl avvägd tillbyggnad.

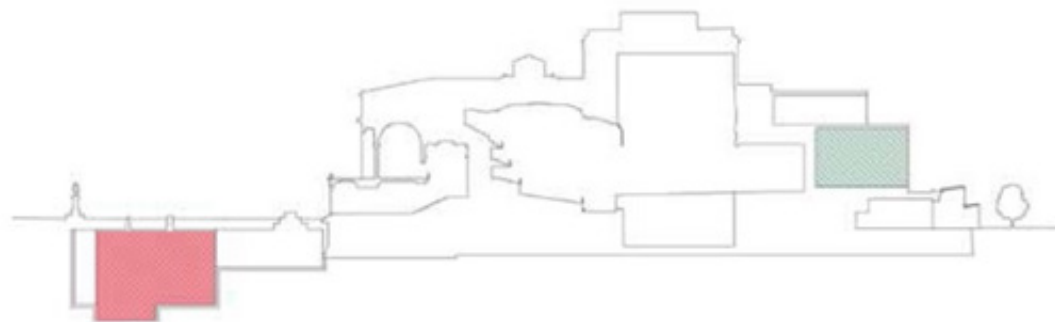
Utifrån detta beslutades att gå vidare med program- och planarbete.

Planarbete 2018–2020 – Ny Opera i Operan (NOiO)

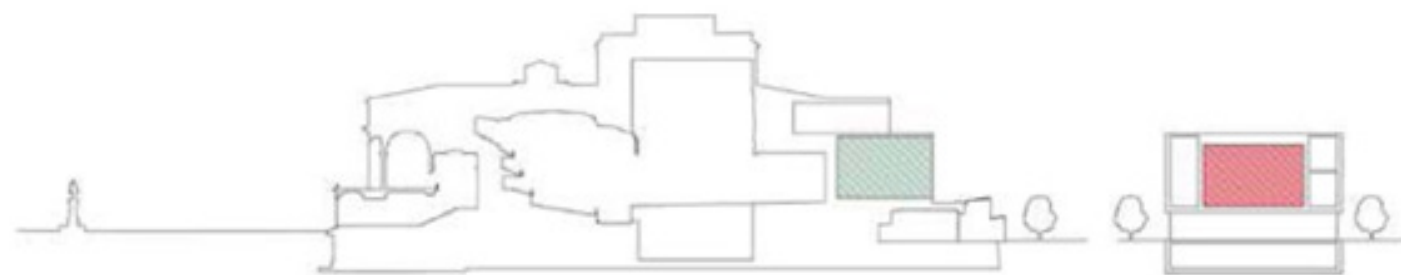
Stadsbyggnadsnämnden beslutade 2018-03-22 att påbörja planarbete. Tjänsteutlåtandet, som låg till grund för beslutet, uttalade bland annat att de yttre förändringarna bör begränsas till byggnadens östra del och att 1900-talets tillbyggnader mot Kungsträdgården helt eller delvis bör ersättas av en ny tillbyggnad. Vidare uttalades att den välbevarade sidan mot Gustav Adolfs torg bör bevaras av hänsyn till byggnaden och dess historia samt med hänsyn till miljön kring Gustav Adolfs torg. Förändringarna behöver ta sin utgångspunkt i byggnadens karaktärsdrag och det sammanhang som operan ingår i. Ändringarna behöver därtill utföras på konstnärligt hög nivå, samspela med befintlig byggnad och bidra till mervärden i stadsbilden.

Förslaget, som kom att kallas Ny Opera i Operan (NOiO), utformades med utgångspunkt i karaktärsdragen i den ursprungliga operabyggnaden och i förhållande till den omgivande stadsbilden (visionsbild redovisas i Figur 4). Planförslaget hade två huvudsakliga utgångspunkter, dels att ta fasta på Kungliga Operans långa kontinuitet på platsen och den nuvarande byggnadens ändamålsenlighet för verksamheten, dels att relatera till byggnadens, närmiljöns och stadslandskapets kulturhistoriska, konstnärliga och stadsmiljömässiga värden. I planförslaget (Stockholms stad, 2018) som togs fram sammanfattades utgångspunkterna enligt följande:

- De exteriört synliga förändringarna koncentreras till byggnadens östra delar.
- Den ursprungliga byggnadens struktur och volymuppbbyggnad respekteras med utgångspunkt i korsformen och den karaktärsfulla sockelvåningen.
- Det nya och det gamla gestaltas till en ny sammanhållen helhet.
- Scentornet ska fortsatt uppfattas som byggnadens hjärta. Övriga volymer underordnas tornet.
- Byggnaden ska förankras på platsen och relatera till omgivningen.
- Byggnaden ska utföras med hög konstnärlig kvalitet och ge ett tillskott till de omgivande miljöerna.
- Byggnaden ska uttrycka öppenhet och bidra till förbättrade upplevelsevärden, särskilt i anslutning till Kungsträdgården.

Figur 2. Alternativ med extra scen under Gustav Adolfs torg, orkestersal och andra nya lokaler i tillbyggnad mot öster (SFV, 2015).

Figur 3. Alternativ med extra scen i fristående byggnad, orkestersal m.m. i tillbyggnad mot öster (SFV, 2015).

>> 6. Process fram till aktuellt planförslag (Alternativredovisning)

- Återställande av sockelvåningen i byggnadens östra delar prövas. Tillbyggnader från 1900-talet rivs för att ge byggnaden ett sammanhållet uttryck i gatunivå och för att förbättra mötet med Kungsträdgården.
- Rivningar av ursprungliga delar och tillbyggnader ovan sockelvåningen öster om den nord-sydliga korsarmen prövas. Åtgärden ger utrymme åt en förlängning av den öst-västliga korsarmen mot Kungsträdgården.
- Nya underbyggnader prövas under Kungsträdgården, Strömgatan och Gustav Adolfs torg. Åtgärden syftar till att begränsa påverkan över mark.

Det relativt omfattande funktionsprogrammet för Operan och Operakällaren ledde till att det behövdes ett stort ingrepp i det statliga byggnadsminnet, en relativt stor påbyggnad och nya volymer under mark. Befintliga byggnadsvolymer från scentorn till sockel mot Kungsträdgården togs bort, med syfte att skapa tillräckligt stora ytor för att möta funktionsprogrammen. Korsarmen drogs tillbaka från sockelns framkant för att skala ner volymen mot Kungsträdgården och sidoflyglar sträckte sig ända fram till sockelframkant mot både Strömmen, Kungsträdgården och Jakobs Torg. En konsekvensbeskrivning för kulturmiljö och stadsbild togs fram (AIX, 2020) som konstaterade att den största påverkan på kulturmiljön sker genom rivningen av den östra fasadens ursprungliga byggnadsdelar, figur 5. Rivningen av den östra gaveln bedömdes ur flera aspekter medföra betydande negativa konsekvenser för kulturmiljön.

Sammantaget bedömdes dock planförslaget inte riskera att medföra påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården. Det konstaterades också att de negativa aspekterna ska ställas mot värdet av att Kungliga Operan får en långsiktig möjlighet att fortsatt bedriva verksamhet i huset. En stor negativ påverkan på operabyggnadens kontinuitetsvärden och dess samlade kulturvärden bedömdes uppstå om verksamheterna skulle vara tvungna att flytta.

Planförslaget som arbetades fram 2018–2020 var aldrig föremål för plansamråd. Projektet avvecklades eftersom det inte fanns något beslut om finansiering.

Förstudie 2023 (Förstudie 1.0)

I juni 2023 beslutade regeringen, 2023-06-22 Fi2023/01389, att en förnyad förstudie för renovering av operabyggnaden skulle arbetas fram. I regeringsbeslutet anges att åtgärderna i projektet inte får medföra att den befintliga byggnadsvolymen ökar annat än i ringa omfattning. SFV:s ambition var nu att uppfylla uppsatta mål med så liten påverkan på byggnaden som möjligt och Operan gjorde prioriteringar i sitt lokalfunktionsprogram, vilket bl.a. resulterade i en extern utlokalisering av Kungliga hovkapellet. I övrigt var målen liknande de som togs fram i tidigare genomförda förstudie kopplat till ny scen för barn och unga, ändamålsenliga lokaler, ett öppet och tillgängligt operahus, attraktiv arbetsplats med en trygg och

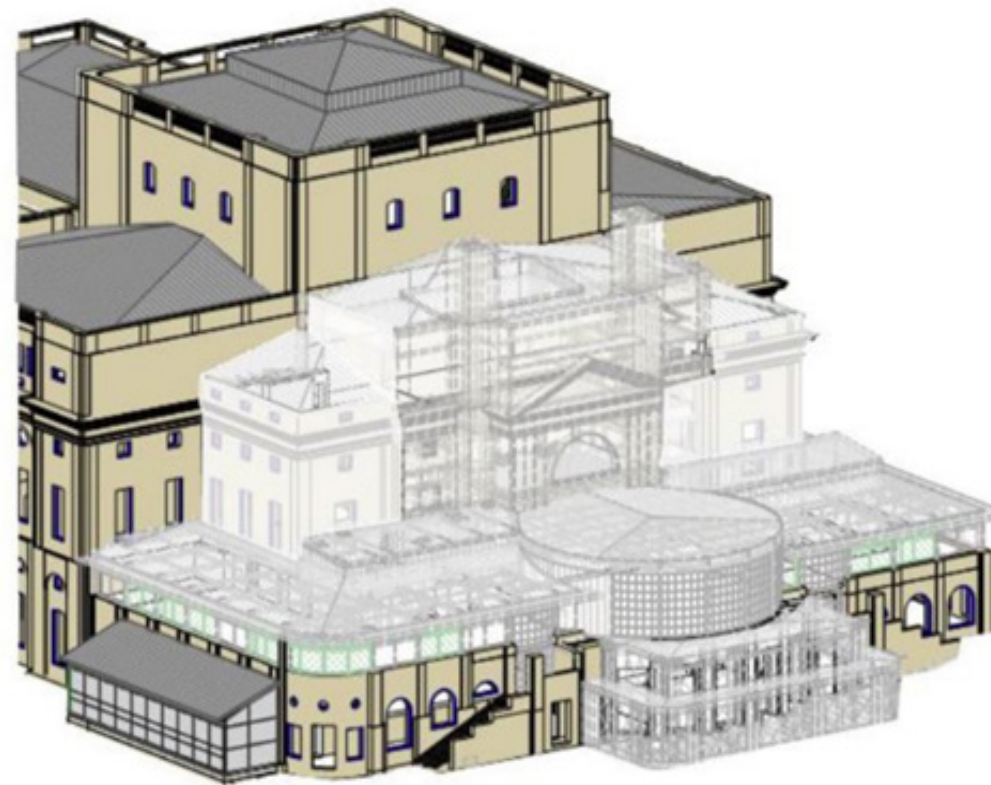
säker arbetsmiljö samt att tillägg och ändringar ska vara väl anpassade till den befintliga byggnaden med dess kulturhistoriska värden. Utöver detta fanns också mål om låg klimatpåverkan samt att operabyggnaden inte ska hållas stängd längre än nödvändigt. (SFV, 2024)

I förslaget som arbetades fram fanns fortfarande en ny byggnadsvolym åt öster, mot Kungsträdgården, men en betydligt mindre tillbyggnad än i tidigare förslag som studerats, se Figur 6.

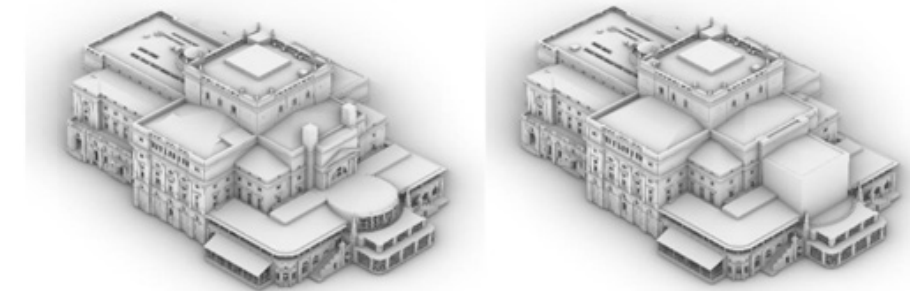
Alternativ studerades också då Operan ansåg att framtaget förslag gav en begränsad kravuppfyllnad i fråga om funktioner, arbetsmiljö och framtida utveckling. I det alternativa förslaget revs merparten av terrasspåbyggnaderna och tillbyggnaderna från 1955-75, Verandan bevarades dock, och därmed möjliggjordes en större påbyggnad, se Figur 7. Alternativet bedömdes innebära större risker avseende bl.a. myndighetsprövning, i kulturmiljöhänseende med anledning av den större byggnadsvolymen och dess påverkan på riksintresset. Alternativet innebar att avsevärda delar av den skyddade operabyggnaden behövde rivas. Verksamhetsrisker för Operan bedömdes dock minska och möjligheterna för Operans utveckling bedömdes öka.

Figur 4. Planförslag NOIO, visionsbild av fasad mot Strömgatan (Kungsträdgården till höger i bild)

Figur 5. Principskiss över föreslagen rivning på östra sidan av operabyggnaden

Figur 6. Befintlig byggnad till vänster i figur, förstudiens förslag till höger i figur.

>> 6. Process fram till aktuellt planförslag (Alternativredovisning)

Förstudie 2024–2025 (förstudie 2.0)

Regeringen erhöll SFV:s förstudie (förstudie 1.0) med förslag om renovering av operabyggnaden med endast en ringa utökning av byggnadsvolymen, i enlighet med regeringsuppdraget från juni 2023 i april 2024. I juni 2024 fattade regeringen ett inriktningsbeslut, 2024-06-27 Fi2024/00486, till projektering för renovering av operabyggnaden. SFV fick samtidigt i extra uppdrag att omdisponera ytor för att också inrymma Kungliga Hovkapellet i operabyggnaden. Omfattningen av påbyggnadsvolymen behövde därmed studeras ännu en gång.

I januari 2025 presenterade SFV tillsammans med regeringen och Operan ett nytt förslag som innebar färre kompromisser än tidigare (SFV, 2025). Förslaget bedömdes på ett bättre sätt uppfylla hyresgästernas önskemål om ändamålsenliga lokaler samtidigt som det bedömdes ta mer hänsyn till den befintliga bygganden och dess kulturhistoriska värden.

Förslaget innebar en påbyggnadsvolym för att möjliggöra ny scen för barn- och unga tillika orkesterrepetitionssal för Kungliga Hovkapellet. I förstudien anges att volymen ökade i omfattning var en förutsättning för att kunna uppfylla lagstadgade krav på god arbetsmiljö för verksamheten som helhet samt för att inrymma Hovkapellet i operabyggnaden.

Yttrande Riksentikvarieämbetet, 2025-12-17

Mot bakgrund av bearbetningarna av förslaget som del av planarbetet under 2025 inkom RAÄ i december 2025 med ett yttrande till Statens fastighetsverk. Yttrandet avsåg operabyggnadens tillbyggnader från andra halvan av 1900-talet. RAÄ yttrar sig i sin roll som ansvarig tillsyns- och tillståndsmyndighet för det statliga byggnadsminne som operabyggnaden utgör. Yttrandet utgör en del i tillståndsprocessen där RAÄ lämnar en bedömning av projektets lämplighet och förutsättningar att få tillstånd. Yttrandet föregår ett formellt beslut om tillstånd till åtgärder, vilket också RAÄ framför.

I korthet innebär RAÄ:s yttrande att de motsätter sig att Lagerlunden rivs, detta på grund av den exteriöra gestaltningens höga kulturhistoriska värden. Eftersom det kulturhistoriska värdet bärs upp av den arkitektoniska gestaltningen bedömer RAÄ att det är möjligt med en rekonstruktion. De framför också att en rivning av Verandan innebär en negativ påverkan på kulturhistoriska värden, men att den som enskilt uttryck inte uppnår samma verkshöjd som Lagerlunden. RAÄ skriver också att detaljplanen måste förhålla sig till att operabyggnaden är ett statligt byggnadsminne för att inte riskera planens genomförbarhet i vissa delar. Med detta som bakgrund valde SFV att

Figur 7. Befintlig byggnad till vänster i figur, alternativt förslag till höger i figur

Figur 8. Befintlig byggnad till vänster i figur, förstudie 2.0 till höger i figur

bearbeta förslaget ytterligare till den utformning som nu ligger som underlag till detaljplan, se figur 8, där Lagerlunden och Verandan kvarstår, detta bland annat på grund av SFV:s bedömning av genomförbarhet.

Slutsats

Förslaget som redovisas i Figur 8 är det förslag som nu ligger som underlag för detaljplan. Förslaget har arbetats fram genom en lång process där olika utformningsalternativ studerats och bedömts mot SFV:s projektmål, det vill säga de mål myndigheten satt upp utifrån de uppdrag som erhållits från regeringen. De olika alternativen

har också bedömts utifrån ekonomiska, tekniska, stadsbildsmässiga och kulturhistoriska aspekter. Det förslag som ligger som underlag för plansamrådet och som konsekvensbedöms i denna MKB har bedömts vara det förslag som på bäst sätt uppnår nämnda projektmål och som kan utföras med minst påverkan på de kulturhistoriska värden som operabyggnaden och dess närhet besitter. Förslaget är även det som SFV bedömer vara genomförbart i förhållande till förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen.

Jämförelsealternativ

Under arbetet med det förslag som ligger till underlag för detaljplan har även en annan volymhantering studerats. Ett av dessa alternativ, B.3.3, utgör jämförelsealternativ i denna MKB. Jämförelsealternativet utgör också en alternativ utformning till planförslaget men kommer, jämfört med övriga alternativa utformningar som studerats under årens gång, att konsekvensbedömas mot planförslaget. För att pröva och konsekvensbedöma ett alternativ där Verandan och Lagerlunden rivs så har, utifrån önskemål från stadsbyggnadskontoret, dessa tagits bort i jämförelsealternativet. För beskrivning och konsekvensbedömning av jämförelsealternativ se vidare kapitel 10.

6.3. Nollalternativet

En miljökonsekvensbeskrivning ska redogöra för de sannolika miljöeffekterna samt hur miljön förväntas utvecklas om ett projekt eller en plan inte genomförs. Denna redogörelse kallas för nollalternativet. Det är viktigt att skilja nollalternativet från nuläget, även om de ofta liknar varandra, eftersom nollalternativet ska beskriva den troliga framtida utvecklingen utan att detaljplaneförslaget genomförs.

Nollalternativet för planområdet beskrivs utifrån gällande detaljplan, se avsnitt 9.

Operabyggnaden från 1903, fotgraferad från öst.
Källa: Digitala stadsmuseet. Stockholms stadsmuseum.
Fotograf: Anton Blomberg.

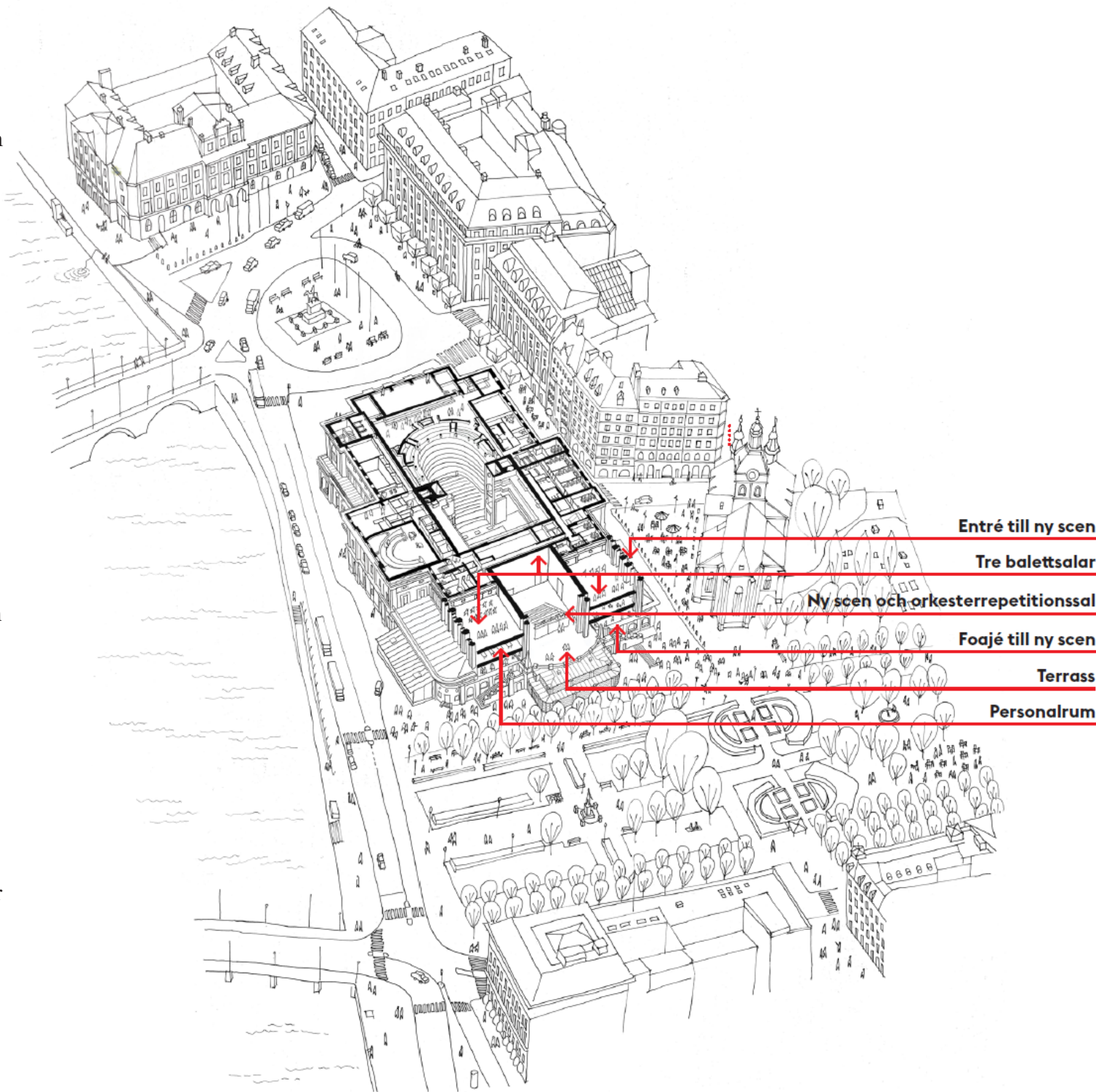
7. Aktuellt planförslag

Kungliga Operan har en stark anknytning och en lång historia på platsen sedan 1700-talet och det bedöms finnas ett stort värde i att verksamheten kan fortsätta bedrivas i byggnaden. Dagens byggnad har tekniska brister och begränsade lokaler vilket försvårar verksamhetens uppdrag som nationalscen för opera och balett.

Planförslagets syfte är att möjliggöra om- och påbyggnad av operabyggnaden för att ge Kungliga Operan förutsättningar att långsiktigt bibehållas och utvecklas inom fastigheten. Ett annat syfte är att säkerställa en god form, färg- och materialverkan i påbyggnaden som ska relatera till ursprungsbyggnadens utformning. Tillkommande byggnadsdelar ska hålla en hög arkitektonisk kvalitet i paritet med ursprungsbyggnaden och ge uttryck för opera- och balettverksamheten. Påbyggnaden ska anpassas till utpekade värden inom riksintresseområdet Stockholms innerstad och Djurgården samt till byggnadens kulturhistoriska och konstnärliga värden.

Påbyggnaden lokaliseras till byggnadens östra del för att värna de höga värdena i den västra delen av byggnaden och relationen till miljön kring Gustav Adolfs torg och Norrbro. För att säkerställa föreslagen om- och påbyggnad möjliggörs rivning av byggnadsdelar från 1960-talet samt delar av ursprungsbyggnaden från 1898. Planförslaget syftar vidare till att skydda och värna kulturhistoriska värden i kvarvarande delar av byggnaden genom skydds- och varsamhetsbestämmelser.

Operabyggnadens sida mot Kungsträdgården är idag uppbyggd av flera historiska lager med varierande arkitektoniska uttryck. Planförslaget är utformat för att begränsa negativ påverkan på kulturhistoriska värden genom att möjliggöra ett bevarande av läsbarheten av byggnadens årsringar.

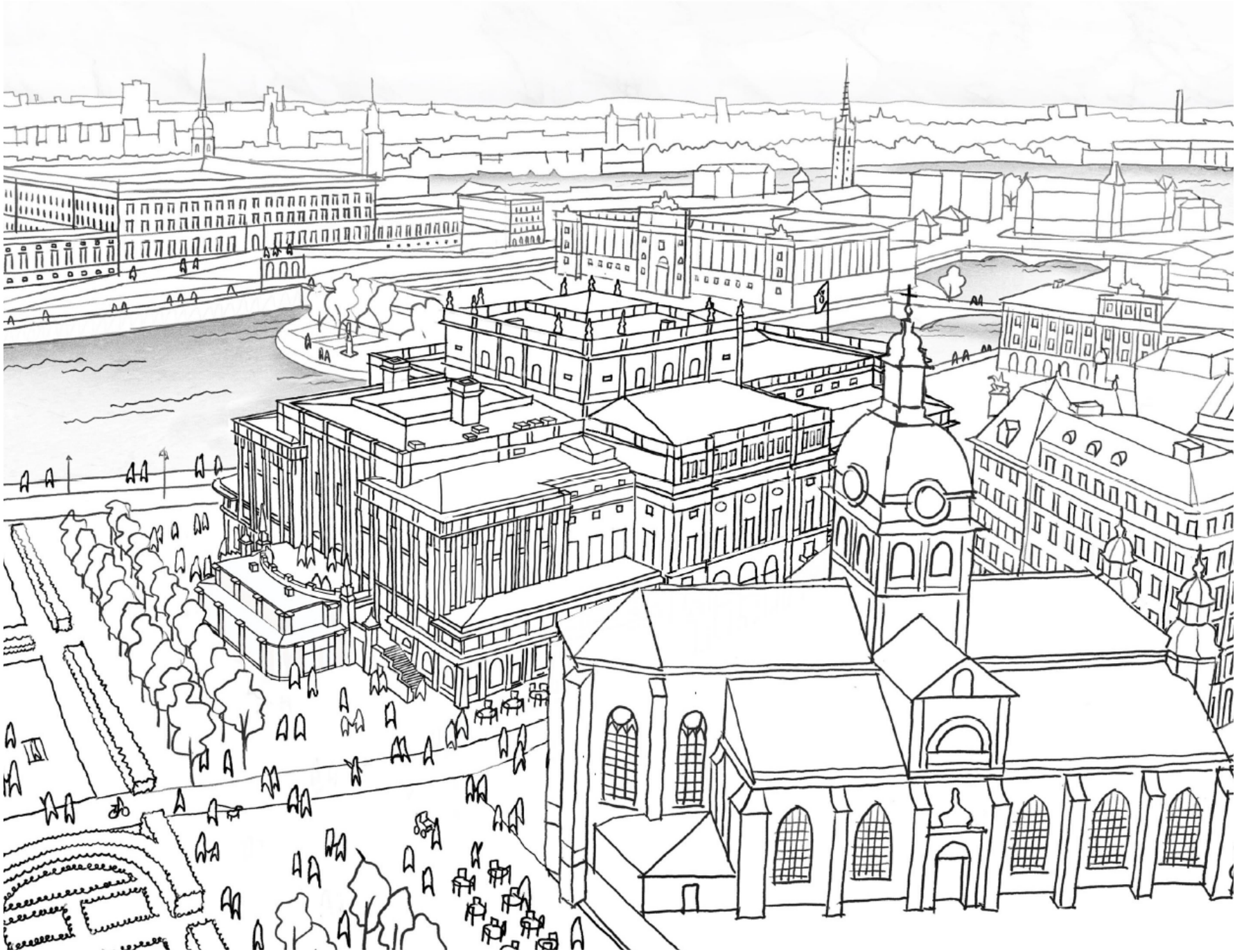

Figur 7.2. Operabyggnaden förstudie, idéskiss isometri. Källa: Ahrbom & Partner och Lundgaard & Tranberg.

Planförslaget innebär i huvudsak att en ny påbyggnad möjliggörs på den lägre terrassbyggnaden mot Kungsträdgården. Påbyggnaden ska bland annat innehålla en ny scen som även fungerar som orkesterrepetitionssal, tre balettrepititionssalar och personalmatsal. Scenen nås enligt förslaget via en ny entré mot Jakobs torg. För att genomföra planförslaget krävs rivning av byggnadsdelar från 1960-talet samt delar av ursprungsbyggnaden från 1898. Påbyggnadens bruttoarea är cirka 2500 kvadratmeter vilket innebär en ökning av byggnadens totala bruttoarea med cirka 1000 kvadratmeter. Skillnaden förklaras av att delar av befintliga volymer rivs för att ge plats åt påbyggnaden. Planförslaget innebär en reglering av fastighetsgränsen mot Kungsträdgården vilket medför att parkmarken utökas.

Användningen har bedömts som en väsentlig aspekt av byggnadens kulturvärden, varför kvartersmarken regleras med en användning som är anpassad till byggnadens kulturvärden (R1 Scenkonst). Servering och andra verksamheter som kompletterar huvudanvändningen ryms också i användningen. Påbyggnaden ger utöver nya lokalytor möjlighet till omDispositionering av befintliga lokaler när nuvarande repetitionssalar ersätts av nya. Restauranger tillåts i befintliga lägen, och är i huvudsak lokaliserade till byggnadens östra del mot Kungsträdgården (C1 Restaurang). Planen innebär också ett flertal bestämmelser avseende utformning och skydd av kulturvärden samt flera varsamhetsbestämmelser. En stor del av byggnaden förses med rivningsförbud.

>>7. Aktuellt planförslag

Ovan till vänster: illustrationssplan.
Nedan till vänster: operabyggnaden med påbyggnad, vy från Strömbro.
Till höger: operabyggnaden, idéskiss perspektiv i förstudie.
Källa: Ahrbom & Partner och Lundgaard & Tranberg.

8. Konsekvensbedömning

8.1 Läsanvisning

I detta avsnitt beskrivs de för operabyggnaden relevanta värdebärande uttrycken i riksintresset, hur uttrycken tar sin fysiska form. Varje uttryck ägnas ett kapitel med rubricering och innehåll enligt nedan. I tre fall har uttryck grupperats (1, 5 och 6) på grund av att de bedömts vara starkt sammanhängande:

- **Uttryck** med relevant utdrag ur riksintressebeskrivningen. En översikt över de relevanta uttrycken finns i kapitel 5.
- **Relevans och viktning** där ett resonemang förs kring uttryckets relevans med avseende på ingående delars kulturhistoriska värde. Eftersom riksintresset ska innehålla synliga fysiska uttryck som stödjer den valda berättelsen om vad som har hänt i stadslandskapet, hänvisas löpande till de utvalda vyerna. Avsnittet avslutas med att uttryckets betydelse viktas - mindre betydelse, större betydelse (se vertikal axel två och tre i matrisen till höger)
- **Påverkan/effekt** syftar på den verkan planförslaget har fysiskt på stadsmiljön - försvagas den, är påverkan mer neutral eller förstärks den? De fem steg som redovisas i matrisens första vertikala axel indikerar graden av påverkan. Att skatta försvagning i olika grad eller tre steg, kopplar vidare till negativa konsekvenser. Att dessa steg är tre - försvagning och konsekvens - av totalt fem beror på att en MKB syftar till att indikera eventuell planrisk.

- **Konsekvensbedömning** är det avslutande steget vars utfall är mest intressant i en MKB kulturmiljö. Konsekvensen för de kulturhistoriska värden som kommer till fysiskt uttryck i riksintressets Uttryck 1-6. (De numrerade uttrycken är vart och ett att betrakta som grupper av uttryck.) För respektive uttryck bedöms planförslagets konsekvenser: dels från ytterligheten *positiva* till ytterligheten *mycket stora negativa*, dels skattas om uttrycket har mindre eller större betydelse. Konsekvensen för varje uttryck sorteras in vertikalt i en av matrisens tio färgkodade rutor. Avsnittet avslutas med en sammantagen konsekvensbedömning för respektive uttryck.
- I detta avsnitt beskrivs även de konsekvenser förslaget innebär för operabyggnaden som enskilt särskilt värdefull byggnad (under punkt 8.3) och de värden som kan knytas till Plan- och bygglagens bevarandekrav. Avsnittet avslutas med en sammanfattning (under punkt 8.5 till 8.6).

Viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt: Förelägen förändring medför:	Mindre betydelse	Större betydelse
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

Figur. Matris där konsekvensbedömningens fem olika grader redovisas. Dessa fem grader är i sin tur delade i två vertikala axlar för mindre respektive större betydelse. Gradera - *små*, *måttliga* och *stora* - ska betraktas som en tregradig skala med lika steg. Gradsteget *Inga konsekvenser* bör betraktas som ett neutralt läge. Eventuella *Positiva konsekvenser* graderas inte, men beskrivs i text.

>>8. Konsekvensbedömning

8.2 Riksintresseuttryck - konsekvensbedömning

Uttryck 1
"Fronterna mot vattenrummet och Stockholms inlopp från Saltsjön... Kajerna... som skapar en karaktäristisk front mot vattnet."

"Stadslandskapet uppdelat på de olika öarna och malmarna, med de många broarna som förbinder stadens olika delar med varandra."

Relevans och viktning av uttryck 1
Stadslandskapet och dess bebyggelse representerar stadens utveckling och förhållandet till topografin och vattnet. Planområdet och dess närmiljö präglas av fronterna mot vattenrummet, representativa byggnader, offentliga rum och parker. (vy 1.1, 2.2, panorama till vy 3.3, panorama till vy 4 och vy 9)

Norrström är ett grundläggande karaktäriserande särdrag med lång hävd (vy 3.3 och 4). Strömmen bildades som en effekt av landhöjningen. Norrström och Söderström är Mälarens primära utlopp i centrala Stockholm. Vid Norrbro, på ömse sidor om Helgeandsholmen, forsar Norrström ner i östlig riktning.

Vattenrummet binds enhetligt samman av broar och höga stensatta kajer vilka till stora delar uppfördes under 1800-talet. Kajerna medför att fasader, gator och parkytor möter vattenspegeln på ett likartat sätt, även om den byggda fronten skiljer sig åt i karaktär från plats till plats. (panorama till vy 2.2, panorama till vy 3.3 och panorama till vy 4).

Norrströms vattenrum med Norrbro och Strömgatans höga stenskodda kajer fungerar som en lugn bas för operabyggnaden. Vy 3.3, 4.

Stadslandskapets uppdelning över olika öar upplevs främst i panoramaperspektiven, vyerna 1.1, 1.3, 2.2 och 4. Vid dessa utsiktspunkter är kombinationen

av vattenytor och broar mellan öar framträdande, vilket gör detta uttryck avläsbart. De öar som berörs är Helgeandsholmen, Stadsholmen (Gamla stan), Skeppsholmen och halvön Blasieholmen, tidigare en holme. Broar som upplevs är Skeppholmsbron (vy 1.1), Strömbro (vyer 1.1, 1.3, 2.2, 3.3), Norrbro (vyer 2.2 och 3.3) och Riksbron (vyer 1.3 och 4).

Uttryck 1 bedöms i utredningen vara av större betydelse på grund av operabyggnadens och Jakobs kyrkas framträdande och solitära placeringar vid fronten mot Strömmens vattenrum.

Påverkan / effekt
En på- och ombyggnad av operabyggnaden planeras, på dess lägre östra del mot Kungsträdgården. Det innebär en förändring av den byggda vattenfronten mot Norrström och mötet med vattenrummet. Det avsevärda volymtillskottet leder till en måttlig försvagning av uttryck 1. Detta som en följd av att operabyggnadens volym förstoras med påföljande skalförskjutning i stadsrummet, vilket är negativt för de kulturhistoriska värden som här kommer till uttryck.

Hur öar, broarna mellan öarna och kajer upplevs påverkas inte.

Konsekvensbedömning uttryck 1
Varierande byggnadsvolymer och rumsligheter med befintlig proportionering, på ömse sidor om Kungsträdgårdens möte med Norrström, förskjuts i relation till varandra genom operabyggnadens volymtillägg mot Kungsträdgården. Operabyggnadens volym ökar avsevärt på terrassbyggnaden, den östra lägre delen. Detta sker på bekostnad av Jakobs kyrkas synlighet i stadsbilden (vy 2.2). Sett från Norrbro och från Strömbro ökar dessutom kontrasten mellan operabyggnadens volym och Kungsträdgårdens rumslighet (vy 3.3). Den volym som adderas gör att nedtrappningen reduceras vilket på ett negativt sätt skärper mötet mellan byggnad och park.

Terrasspåbyggnaden, Verandan, Lagerlunden och det nu föreslagna volymtillägget samverkar alla till att avsevärt begränsa operabyggnadens ursprungliga arkitektur och hur byggnadens östra del möter vattenrummet (vy 2.2).

Sammantaget bedöms förändringen leda till stora negativa konsekvenser sett till riksintressets uttryck 1.

Viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt: Förelagten förändring medför:	Mindre betydelse	Större betydelse
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

I de fall där de negativa konsekvenserna bedöms vara **Stora**, som i detta uttryck, finns rekommendationer formulerade.

I kap. 12 - Rekommendationer - finns ett antal förslag till mildrande åtgärder som i synnerhet ansluter till de uttryck - 1 och 6 i kap. 8.2 - där planförslaget särskilt utmanar riksintressets uttryck d.v.s. där konsekvenserna för respektive uttrycks kulturhistoriska värde är särskilt stort.

>>8. Konsekvensbedömning

Uttryck 2
"Stadssiluetten med den begränsade och jämna byggnadshöjden där endast fåtal byggnader höjer sig över mängden."

Relevans och viktning uttryck 2
Stockholms siluett karaktäriseras bland annat av den begränsade och enhetliga bebyggelsehöjden där enbart enstaka accenter höjer sig över den annars jämna takhöjden. Från högre punkter i staden, till exempel från Södermalms förkastningsbrant (vy 9), kan även siktlinjer in i bebyggelsemassan med dess taklandskap upplevas.

Stadssiluetten kring operabyggnaden vid Norrström har lång hävd, från operabyggnadens tillkomst till 1950-talet var den till stora delar opåverkad. Stadssiluetten upplevs tydlig i panoramaperspektiven i vyerna 1.1 och 2.2, men även i vyerna 3.3, 4 och 9. Nedre Norrmalms stadsfront döljer dessutom det stora tillskott av sentida bebyggelse som skett i City sedan 1950-talet vilket är särskilt tydligt i panoramavyerna 2.2 och 3.3.

I ovannämnda vyer ingår följande äldre komponenter i stadssiluetten: Gamla stan på Stadsholmen med Storkyrkan, Stockholms slott, Riksdagshuset, bebyggelsen kring Gustav Adolfs torg, Klara kyrka, operabyggnaden, Jakobs kyrka, övrig bebyggelse utmed Kungsträdgårdsgatan och bebyggelsen vid Södra Blasieholmshamnen med bl.a. Nationalmuseum. Flertalet av dessa komponenter avtecknar sig mot himmeln.

Förändringar av stadssiluetten, från slutet av 1950-talet, upplevs framförallt i vyerna 1.1 och 9, men även i vy 1.3. Ändringarna avser högre bebyggelse i City: Hötorgsskraporna kv. Beridarebanan (1955-1962), Hotel Scandic

Continental i kv. Orgelpipan 12 (2016), påbyggnad kv. Jakob Större 18 (2009) och Gallerian i kv. Trollhättan 29-33 /bl.a. Urban Escape (2019). I vy 9 har på senare tid även Norra tornen blivit synliga, kv. Helix 1 och Innovationen 1 (2019). Dessa ändringar har lett till att upplevelsen av operabyggnaden och framförallt av Jakobs kyrka har blivit mindre framträdande i stadssiluetten.

Uttryck 2 bedöms i utredningen vara av större betydelse på grund av stadssiluetten signifikans som kulturhistorisk värdebärare och operabyggnadens och Jakobs kyrkas framträdande platser i stadslandskapet.

Påverkan/effekt uttryck 2
En på- och ombyggnad av operabyggnadens planeras, på dess lägre östra del mot Kungsträdgården. Planförslaget medför att stadsiluetten påverkas, vilket blir synligt i analyserade vyer. Även upplevelsen av möjligheten till siktlinjer in i bebyggelsemassa och taklandskap påverkas. I båda fallen blir utfallet liten försvagning.

Konsekvensbedömning uttryck 2
Från söder och sydost (vy 2.2 och vy 1.3) ändras stadssiluetten och siktdjupet in i bebyggelsemassan i större omfattning: operabyggnadens bidrag till stadssiluetten ökar på bekostnad av Jakobs kyrka, eftersom avsevärda delar av kyrkans torn och långhus skymms av den föreslagna påbyggnaden. Även sett ur nära vyer (vy 5.3, vy 6 och vy 7.3) leder planförslaget till att stadssiluetten utökas på bekostnad av himlens synlighet, vilket leder det till stora negativa konsekvenser.

Stadssiluetten ändras däremot marginellt sett från väster (vy 3.3): här minskar synligheten av Kungsträdgårdens gröna volymer något. Från sydost, vid vypunkten på Skeppholmen (vy 1.1) och Fjällgatan (vy 9) påverkas siktdjupet men inte siluetten.

Upplevelsen av stadslandskapet och dess siktdjup in i bebyggelsemassan sett från Fjällgatan (vy 9) ändras marginellt eftersom betydande delar av Jakobs kyrkas torn, tvärskepp och långhusets södra del döljs. Den långa distansen mildrar dock föreslagna ändringar vilket leder till måttliga negativa konsekvenser.

Sammantaget bedöms förändringen leda till måttliga negativa konsekvenser sett till riksintressets uttryck 2.

Viktning av respektive kulturhistorisk värdespekt:	Mindre betydelse	Större betydelse
Föreslagen förändring medför:		
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

>>8. Konsekvensbedömning

Uttryck 3
"Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna) som gör stadsväxten läsbar från medeltiden fram till millennieskiftet."

Relevans och viktning uttryck 3
I operabyggnadens närhet och sett på avstånd är flera av stadens årsringar avläsbara. För staden i stort rör det sig om dess framväxt med ursprung på Stadsholmen. Därefter skedde tillväxten i form av stenstadens utbredning och industrietableringar längs idag centrala stränder samt det modernistiska citys utveckling.

För Operans närområde är följande utbyggnadsskeden av särskild relevans: det medeltida Stockholm (Jakobs torg),1600-talets stadsplanering, 1800- och 1900-talets utveckling, men även delar av 2000-talets förtätningar i City som kvarteren Jakob Större och Trollhättan, vy 1.3 och 1.1.

Stadsrummets avläsbara fysiska värdebärare utgörs huvudsakligen av delar som har sitt ursprung i 1600-talets framväxande rutnätsstad och representeras av Gustav Adolfs torg, Jakobs torg, Västra Trädgårdsgatan, Arsenalsgatan, Kungsträdgården, Norrbro och Riksbron.

Uttryck 3 bedöms i utredningen vara av **mindre betydelse** på grund av att flera av stadens årsringar har begränsad avläsbarhet i närmiljön.

Påverkan/effekt uttryck 3
En på- och ombyggnad av operabyggnadens planeras, på dess lägre östra del mot Kungsträdgården. Planförslaget medför att ett tillägg från en ny epok integreras i den befintliga byggnaden och kommer även utgöra en del av stadsväven och dess tillväxt. Förslaget bedöms ha en begränsad påverkan på avläsbarheten av stadens tillväxt, då stadens utbyggnadsfaser kan avläsas mer tydligt i dess yttre delar: därmed innebär ett genomförande av förslaget en liten försvagning av uttrycket.

Konsekvensbedömning uttryck 3
Den föreslagna förändringen bedöms medföra en ”oförändrad” till ”liten försvagning” på stadens årsringar och de historiskt avläsbara lagren. En huvudsaklig del av operabyggnadens befintliga exteriör kommer fortsatt vara väl exponerad i de olika stadsrummen som bidrar till upplevelsen av stadens utbyggnadsfaser. Föreslagen påbyggnad bedöms inte påverka läsbarheten av hur de olika utbyggnadsfaserna präglar staden.

Avläsbarheten av Jakobs kyrka minskar, främst i vy 2.2. Kyrkan, som byggdes i etapper under 1500 och 1600-talen, är en del av den i närområdet förhållandevis väl representerade årsringen från 1600-talet. Kyrkan representerar även berättelsen om den medeltida staden från 1300-tal.

Sammantaget bedöms förändringen leda till små negativa konsekvenser.

Viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt: Föreslagen förändring medför:	Mindre betydelse	Större betydelse
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

>>8. Konsekvensbedömning

Uttryck 4
"Gatuvyer med enskilda byggnader som blickfång."

Relevans och viktning uttryck 4
Stadens historiska framväxt och stadsplanering har inneburit att det på platsen finns få tydliga ”gatuvyer med enskilda byggnader som blickfång” som är av större betydelse eller relevans. Stadslandskapets värde ligger snarast i en ensemble av byggnader med förhållandevis sammanhållen karaktär som fungerar värdebärande. Som stadsplaneringsidé är perspektivet också förhållandevis ovanligt i Stockholm, d.v.s. med byggnader som blickfång, oftare är fondmotiven i gatuvyer parker eller vattenrum.

Två gatuvyer med enskilda byggnader som blickfång kan dock lyftas:
Upplevelsen av Stockholms slott som blickfång från Jussi Björlings allé, vy 7.3 och vy 6, tydliggör den visuella och funktionella kopplingen mellan Kungsträdgården och slottet.
Från Arsenalsgatan finns siktrelationer mot både operabyggnaden och Jakobs kyrka, Vy 8.2. Raden av platsbildningar och byggnader längs Kungsträdgårdens västra sida utgör en varierad stadsfront, med rötter i Kungsträdgårdens historiska funktioner. Som del i denna front utgör Jakobs kyrka en tydlig solitär i stadsbilden och kontrasterar mot övrig bebyggelse genom sin påtagliga kulör, sin vertikalitet och i förhållande till gatunätet vridna placering. Väl exponerad i stadsbilden utgör operabyggnaden ett blickfång sedd från Arsenalsgatan. Utifrån denna aspekt bedöms dock operabyggnadens exponering i samband med ”fronten mot vattenrummet” som mer relevant, vilket bedöms under uttryck 1 ovan.

Uttryck 4 bedöms i utredningen vara av mindre betydelse på grund av att de identifierade och betydelsefulla gatuvyerna sammantaget bedöms ha låg avläsbarhet inom området.

Påverkan/effekt uttryck 4
En på- och ombyggnad av operabyggnaden planeras, på dess lägre östra del mot Kungsträdgården. Planförslaget medför att uttrycket i det nära stadsrummet försvagas i liten utsträckning vilket innebär en viss påverkan, vilken blir synlig i vissa vyer. Förslaget bedöms innebära påverkan på ett fåtal gatuvyer med enskilda byggnader som blickfång.

Konsekvensbedömning uttryck 4
Förslaget innebär en på- och ombyggnad som ger operabyggnaden ett till stora delar nytt fasaduttryck mot öst. Operabyggnadens övergripande roll som blickfång i staden bedöms dock i huvudsak förbli oförändrad, d.v.s. utan konsekvenser.

Jakobs kyrka som blickfång från Arsenalsgatan bedöms förbli oförändrad, d.v.s. utan konsekvenser.

Upplevelsen av Stockholms slott som blickfång från Kungsträdgården och Jussi Björlings allé och siktrelationen däremellan påverkas av planförslaget genom att tillägget ökar operabyggnadens volym på bekostnad av slottets närvaro i stadsbilden, som relativt sett minskar med små negativa konsekvenser som följd.

Sammantaget för uttryck 4 bedöms ett genomförande av planförslaget leda till inga konsekvenser.

Viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt:	Mindre betydelse	Större betydelse
Förelagen förändring medför:		
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

>>8. Konsekvensbedömning

Uttryck 5
"Miljöerna och byggnaderna som hör samman med funktionen som huvudstad, och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, så som de kungliga miljöerna, byggnaderna för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutionerna och kyrkorna. Slottet med sin dominerande roll i stadslandskapet."

"Rutnätsplanen på malmarna, de offentliga rummen och bebyggelsen från 1600-talet som visar på stadens starka expansion."

"De traditionsrika teatrarna och scenerna, såsom Konserthuset, Dramaten och Operan, ofta med framträdande placering i stadsrummet."

Relevans och viktning uttryck 5
Stadslandskapets värde ligger till stor del i den arkitektoniskt och topografiskt starka fysiska miljö av byggnader, platsbildningar och vattenrum på Stadsholmen, Helgeandsholmen och Norrmalm som består av Stockholms slott, Riksdagshuset, Operan, Arvfurstens palats, Gustav Adolfs torg med Norrbro över Norrström, Regeringskansliet Rosenbad och departementskvarteren på Norrmalm samt Kungsträdgården. Genom samordnad arkitektur – med utgångspunkt från Stockholms slotts romerska barock – manifesteras här huvudstadens historiskt centrala delar som politiskt maktcentrum i såväl historisk tid som i nutid. Både Operan och riksdagshuset har genom i sin arkitektur och samordnade takfotshöjd lånat drag från slottet. Redan under gustaviansk tid utökades den klassicistiska ensemblen med utgångspunkt från Nicodemus Tessins

(d.y.) romerska barock med Stockholms slott och Kungliga hovstallet som främsta exponenter. På ömse sidor om Malmtorget (Gustav Adolfs Torg), flankerande Norrbros axel, tillkom dels Arvfurstens palats (urspr. Sophia Albertinas palats), dels Gustav III:s dåvarande operabyggnad i nyklassicistisk stil. Genom att operan och hovstallet ersattes – omedelbart före och efter sekelskiftet 1900 – av ny operabyggnad respektive riksdagshus med riksbank bibehölls ensemblen om än kraftigt omformad.

I denna ursprungligen kungliga miljö, som idag speglar det nuvarande statsskicket representativ demokrati och monarki, utgör operabyggnaden en stark symbol för såväl rikets huvudstad såsom indirekt en symbol för Stockholm som politiskt maktcentrum. Operabyggnaden manifesterar både som institution och som byggnad dels bandet till monarkin, dels utgör den en av Sveriges främsta kultur- och scenkonstinstitutioner med långt över 200 års kontinuitet på samma plats.

Operabyggnaden, liksom Gustav Adolfs torg och Kungsträdgården, utgör en distinkt del av Nedre Normalms front mot Norrström, inordnat i det stadsplanemönster som lades ut redan på 1630 -40-talet, genom överståthållare Klas Flemings reglering. Operabyggnaden och dess placering i rutnätet förhåller sig genom huvudfasad och entré till Gustav Adolfs torg, sydfasaden har kontakt med Norrström via Norrbro och Strömgatan, byggnadens östra del vänder sig till Kungsträdgårdens parkrum som korsas av Arsenalsgatan. Samtliga dessa företeelser utgör delar i 1600-talets rutnätsplan (vy 3.3).

Uttryck 5 bedöms i utredningen vara av större betydelse på grund av dess symbolverkan som nationell kulturinstitution och indirekt som symbol för kungliga hovets representativa funktion.

Dessutom är operabyggnadens solitära placering vid fronten mot Strömmens vattenrum och otvetydigt framskjutna roll i stadsbilden ett uttryck för 1600-talets stadsplan.

Påverkan/effekt uttryck 5
En på- och ombyggnad av operabyggnaden planeras, på dess lägre östra del mot Kungsträdgården. Genom operabyggnadens avsevärda volymtillskott, där byggnaden tar en större del av stadsbilden i anspråk, sker en tyngdpunktsförskjutning som är till nackdel för den arkitektoniska balansen i den samkomponerade stadsbilden. Det avsevärda volymtillskottet innebär därför en måttlig försvagning av uttryck 5 genom att den byggda vattenfronten mot Norrström och den samkomponerade stadsbilden förändras.

Planförslaget befäster operabyggnadens placering i 1600-talets rutnätsplan, vilket i detta avseende innebär att situationen förblir oförändrad.

Att verksamheten ges möjlighet att vara kvar i byggnaden innebär att den kulturhistoriska kontinuiteten på platsen upprätthålls och att föreslagen förändring, genom ökad tillgänglighet, t.o.m. innebär en förstärkning.

Viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt: Föreslagen förändring medför:	Mindre betydelse	Större betydelse
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

Konsekvensbedömning uttryck 5
Den föreslagna på- och ombyggnaden kommer att påverka stadsbilden avseende operabyggnadens relation till Kungsträdgården, Stockholms slott och i viss mån till Riksdagshuset. Arkitektoniskt innebär påbyggnaden att operabyggnadens koppling till slottet förändras med måttlig negativ konsekvens som följd (vy 6 och vy 7.3). Påbyggnadens placering åt öster innebär att konsekvensen för de kungliga miljöerna främst är kännbar i relation till Kungsträdgården, vilket i huvudsak bedöms i uttryck 6.

Att Kungliga Operan bereds möjlighet att vara kvar i byggnaden på sin historiska plats, inom rutnätsplanen och görs mer tillgänglig innebär att föreslagen förändring innebär positiva konsekvenser.

Sammantaget för uttryck 5 bedöms ett genomförande av planförslaget leda till inga konsekvenser.

> > 8. Konsekvensbedömning

Uttryck 6

"Inslag av grönska i form av kyrkogårdar samt äldre parker och trädgårdar såsom Kungsträdgården."

"Andra delar av staden med rötter i medeltiden."

"De äldsta kyrkorna på malmarna."

Relevans och viktning uttryck 6

Operabyggnaden är den mest prominenta delen av de platsbildningar, gator och byggnader som ramar in den sedan 1800-talet offentliga parken Kungsträdgården. Operabyggnaden och Kungsträdgården, tidigare kunglig, enskild och muromgärdad lustträdgård, förstärker idag varandra i att påminna om platsens historiskt kungliga koppling. Operabyggnaden bidrar starkt till att definiera Kungsträdgårdens stadsrum utmed dess västra sida. Den yta som sträcker sig mellan Västra Trädgårdsgatan och Kungsträdgården var i historisk tid dels en del av Kungsträdgården med odlingsytor, stall, Drottning Kristinas lusthus m.m., dels Jakobs kyrka med kyrkogård och torg. Ytan utgjorde den nedre slutningen av Brunkebergsåsen åt öster och har därför en topografisk variation som tillsammans med den varierade användningen över tid bidragit med en flikighet – Operan, Jakobs torg, Jakobs kyrka, Jakobs kyrkogård, f.d. Drottning Kristinas lusthus, Lantmäteribacken och norr därom sammanhängande bebyggelse fram till Hamngatan med f.d. Sverigehuset. Denna variation och relativa småskalighet är karaktäristisk för Kungsträdgårdens västra sida.

Den nya större operabyggnaden gavs en nedtrappning, en förmedling, mot det stora offentliga parkrummets öppenhet. Terrassbyggnaden var också ett sätt att, om än i upplyft läge, omtolka den gamla Operakällarens parkservering Lagerlunden.

I dag utgör byggnadsvolymens nedtrappning ett miljöskapande värde, detta eftersom byggnadens relativt stora volym härigenom upplevs som mindre dominerande, sett från parken. Dessutom medför nedtrappningen att parkrummet breddas söderut mot Strömmen: detta genom att operabyggnaden är relativt låg vid hörnet Strömgatan-Jussi Björlings Allé. (vy 6, vy 7.3 och panorama till vy 7.3)

Jakobs torg fungerar som ett förmedlande rum mellan stadsdelen Norrmalm och Kungssträdgården. Både torget, Jakobs kyrkas orientering och dess kyrkogård med stödmur mot Kungsträdgården utgör, vid Brunkebergsåsens fot, ett unikt spår av den senmedeltida norra förstaden.

Jakobs kyrka hade en senmedeltida föregångare i en treskeppig tegelkyrka vilket förklarar Jakobs torg och Jakobs kyrkas lätt vridna orientering, i förhållande till det i övrigt regelbundna gatunätet. Omgiven av rumsligheter står kyrkan fram som en solitär i stadsbilden dels genom sitt läge i stadsbilden, dels genom sin starkt röda putskulör.

Jakobs torgs små mått och sluttande triangulära form gör det genom sin intimitet unikt på Stockholms malmar. De byggnader som omramar torget sätter genom de små måtten en stark prägel på upplevelsen av torget – kyrkans långa sydfasad i norr, kvarteret Jakob Mindres anspråksfulla arkitektur i väster, operabyggnadens monumentala komposition av volymer åt söder och öppningen mot parkrummet i öster. (vy 5.3)

Operabyggnadens norra fasad, med terrasseringen, bidrar till att öppna torget mot Kungsträdgården. Terrasserna bryter ned operabyggnadens volym från högt till lägre och bidrar därmed till en intim upplevelse av det småskaliga Jakobs torg.

Vid Operan på Jakobs torg är olika tiders stadsplanering, olika riktningar och Brunkebergsåsens topografi avläsbar från oreglerad senmedeltida struktur vid åsens fot, till reglerad rutnätsplan från 1600-talet till Kungsträdgårdens kungliga historia och nutida funktion som offentlig park.

Det visuella sambandet och siktrelationen mellan Kungsträdgården, operabyggnaden och Stockholms slott bedöms vara en betydelsefull del av uttrycket på grund av att Kungsträdgården historiskt varit en del av det kungliga hovets funktioner.

Uttryck 6 bedöms i utredningen vara av större betydelse på grund av dess symbolverkan som riksbekant offentlig park och som indirekt historisk symbol för kungliga hovets representativa funktion. Dessutom är Jakobs torg och Jakobs kyrka kulturhistoriska värdebärare dels för norra förstadens äldsta oregelbundna planstruktur, dels ett exempel på en av malmarnas äldsta kyrkor.

Påverkan/effekt uttryck 6

En ny volym planeras att tillföras operabyggnadens lägre, östra del. Mötet mellan operabyggnadens tillkommande volym och Kungsträdgården leder till ett mer kontrasterande möte, p.g.a. tilläggets höga byggnadshöjd. Denna skalförskjutning ändrar stadsbilden. Operabyggnaden i sin nuvarande form jämfört med aktuellt förslag med dess adderade volymer går från nedtrappning till ett mer kontrasterande möte med höga fasader i direkt anslutning till parkrummet (vy 6 och panorama till 7.3).

Planförslaget medför att uttryck 6 försvagas måttligt.

Konsekvensbedömning uttryck 6

Den ursprungligen, mot Kungsträdgårdens parkrum, hänsynsfulla nedtrappningen av operabyggnaden åt öster ersätts av högre byggnadsvolymer. Endast de modernistiska tilläggen d.v.s. terrasspåbyggnaden och Lagerlunden bidrar marginellt till en bevarad nedtrappning (vy 5.3 och vy 7.3). Från Kungsträdgården begränsas härigenom utblicken söderut genom att tilläggets höga fasader ges ett läge närmare parkrummet, d.v.s. en tyngdpunktsförskjutning av den totala byggnadsvolymen österut. Därmed försämras det visuella sambandet med Stockholms slott ovan terrasspåbyggnaden (vy 6). I marknivå blockerades sambandet dock redan på 1970-talet av den då tillkomna utbyggnaden Lagerlunden.

Utblicken över Norrström reduceras, sett från Jussi Björlings Allé och Karl XII:s Torg, eftersom det föreslagna volymtillägget tar avsevärd rumslighet i anspråk (vy 6, vy 7.3 och panorama till vy 7.3). Siktrelationen från Kungsträdgårdens norra del reduceras genom att den adderade volymen skymmer slottets norra fasad (vy 6). Dessutom kommer en mindre del av Kungsträdgårdens södra gröna volym att döljas, konsekvensen syns exempelvis från Norrbro (vy 3.3).

Operabyggnadens volymtillägg gör att Jakobs torgs rumsliga kontakt med Kungsträdgården väsentligt reduceras och gör den visuella kontakten snävare (vy 5.3).

Avsevärda delar av Jakobs kyrka kommer att döljas, vilket blir särskilt tydligt i två vyer (vy 2.2 och vy 9). Det anspråk som kyrkobyggnaden gör på rumsligheten omkring sig utmanas genom det volymtillägg som planeras för operabyggnaden. Då dess volym ökar, riskerar avläsbarheten av Jakobs kyrkas volym att minska och framstå som underordnad i stadsbilden (Panorama till vy 8.2).

Sammantaget bedöms förändringen leda till stora negativa konsekvenser sett till riksintressets uttryck 6.

Viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt:	Mindre betydelse	Större betydelse
Föreslagen förändring medför:		
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

I de fall där de negativa konsekvenserna bedöms vara **Stora**, som i detta uttryck, finns rekommendationer formulerade.

I kap. 12 - Rekommendationer - finns ett antal förslag till mildrande åtgärder som i synnerhet ansluter till de uttryck - 1 och 6 i kap. 8.2 - där planförslaget särskilt utmanar riksintressets uttryck d.v.s. där konsekvenserna för respektive uttrycks kulturhistoriska värde är särskilt stort.

>>8. Konsekvensbedömning

8.3 Operabyggnaden - konsekvensbedömning

Läsanvisning

I detta avsnitt beskrivs de konsekvenser förslaget innebär för operabyggnaden som enskilt särskilt värdefull byggnad och de värden som kan knytas till Plan- och bygglagens bevarandekrav. Det kulturhistoriska värdet baseras i huvudsak på de värden som pekats ut i AIX kulturmiljöanalys, daterad 2025-12-05. Viss tillkommande analys och värdering görs avseende relevans och viktning i konsekvensbedömningen.

Kulturmiljöanalysens utpekade värden har grupperats i tre huvudsakliga grupper av värdekategorier för att göra konsekvensbedömningen tydligare och mer tillgänglig. Flera av de olika kulturvärdena är dock beroende av och relaterar till varandra, särskilt avseende byggnadens arkitekturhistoriska värde och dess arkitektoniska/miljöskapande värde. Samtliga utpekade värden bedöms vara av större betydelse och relevans. Det värde som relaterar till upplevelsen och avläsbarheten av operabyggnadens arkitektoniska värde i stadsrummet bedöms dock vara av högst relevans.

Bedömningarna grundar sig på de huvudsakliga förslag som tagits fram under projekteringen. Färdiga lösningar saknas i dagsläget i ett antal delar. En detaljerad antikvarisk konsekvensanalys för byggnaden kommer att tas fram i senare skede, inför tillståndsansökan från Riksantikvarieämbetet och för bygglovsansökan från Stockholms stad.

Kulturhistoriskt värde - grupp 1 (samhällshistoriskt värde)

"Kulturinstitution med lång kontinuitet"
"Det sena 1800-talets kulturliv"
"Restaurangmiljö av vikt för svensk gastronomi"
"Sociala och samhälleliga villkor"

Relevans och viktning
Kulturvärdet bedöms i utredningen vara av större betydelse på grund av byggnadens symbolverkan som nationell kulturinstitution och indirekt som symbol för kungliga hovets representativa funktion.

Påverkan/effekt
En på- och ombyggnad av operabyggnaden planeras, på dess lägre östra del mot Kungsträdgården. Förslaget innebär att delar av påbyggnaderna från 1955-61 rivs.

Konsekvensbedömning
Ombyggnaden innebär att operaverksamheten kan vara kvar i byggnaden långsiktigt och bidrar därmed till att förstärka värdet av den redan långa historiska kontinuiteten på platsen och i byggnaden. Detta gäller även Operakällaren/restaurangmiljön och de berättelser och företeelser som kan knytas till dess betydelse. Utifrån denna aspekt innebär förslaget positiva konsekvenser för det utpekade kulturvärdet.

Efter genomförd på- och tillbyggnad så bedöms operabyggnaden i huvudsak fortsatt kunna spegla det samhälle som den uppfördes i. Även berättelsen om operakällaren som gastronomisk pionjär bedöms kunna bevaras i sina huvuddrag, påverkan avseende detta avgörs till stor del av hur den fast inredningen kan bevaras och/eller återbrukas i byggnaden.

Påverkan på terrasspåbyggnaderna och nuvarande festvåningen utgör en risk för måttliga negativa konsekvenser. Terrasspåbyggnaderna i en våning bidrar idag till kontinuitet i berättelsen som stadens sociala liv/borgerligheten, om än i en förändrad form sedan uppförandet omkring år 1900.

Förslaget bedöms inte innebära några negativa konsekvenser för de sociala och samhälleliga villkor/strukturer som generellt speglas i de olika delarna av byggnaden.

Viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt:	Mindre betydelse	Större betydelse
Föreslagen förändring medför:		
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

>>8. Konsekvensbedömning

Kulturhistoriskt värde - grupp 2 (arkitekturhistoriskt värde)

"Framträdande arkitektur från det sena 1800-talet"

"Byggnadstekniskt pionjärverk"

Relevans och viktning

Kulturvärdet bedöms i utredningen vara av större betydelse på grund av att operabyggnaden utgör ett synnerligen välbevarat exempel på det sena 1800-talets teater- och arkitekturideal. Byggnaden kan berätta om den stildebatt som pågick omkring sekelskiftet år 1900: bland annat att operabyggnadens arkitektur av kritiker då ansågs representera något förgånget och förlegat.

Påverkan/effekt

En på- och ombyggnad av operabyggnaden planeras, på dess lägre östra del mot Kungsträdgården. Förslaget innebär att delar av påbyggnaderna från 1955-61 rivs.

Konsekvensbedömning

Operabyggnadens möjlighet att som tidsdokument berätta om det sena 1800-talets stilideal och stildebatt kommer minska och därmed påverkas negativt. Detta genom att en ny större volym adderas till en av de tre huvuddelarna av den ursprungliga byggnadsvolymen. Den monumentala exteriören och byggnadens särpräglade volymhantering riskerar att bli mindre avläsbar om förslaget genomförs.

Det arkitekturhistoriska värdet av det sena 1800-talets byggnad har redan påverkats i denna del, framför allt genom 1950-talets påbyggnader på terrassen mot öst. Även Lagerlunden och Verandan har inneburit att den ursprungliga arkitekturen delvis har blivit otydligare genom åren, men

tillbyggnaderna har även bidragit till att skapa nya arkitekturhistoriska värden.

Bevarade delar av uppförandetidens specifika byggnadstekniska lösningar kommer i huvudsak bevaras i förslaget.

Förslaget bedöms sammantaget innebära stora negativa konsekvenser för byggnadens arkitekturhistoriska värde.

Viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt: Förslagen förändring medför:	Mindre betydelse	Större betydelse
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

>>8. Konsekvensbedömning

Kulturhistoriskt värde - grupp 3 (miljöskapande och arkitektoniskt värde)

"Byggnadens roll i stadsbilden"

"Modernistiska tillägg med stor betydelse för sin tid"

"Konstnärliga och hantverksmässiga värden i interiören"

Relevans och viktning

Kulturvärdet bedöms i utredningen vara av större betydelse på grund av att operabyggnaden utgör en distinkt värdebärande del av stadsrummet i denna del: nedre Norrmalms front mot Norrström och även mot Kungsträdgården samt Jakobs kyrka vid Jakobs torg.

Påverkan/effekt

En på- och ombyggnad av operabyggnaden planeras, på dess lägre östra del mot Kungsträdgården. Förslaget innebär att delar av påbyggnaderna från 1955-61 rivs.

Konsekvensbedömning

Planförslaget innebär en kraftig försvagning på grund av att en lägre byggnadsdel byggs på med en väsentligt högre. Detta beror på att operabyggnadens volymhantering, nedtrappningen mot Kungsträdgården, bedöms utgöra en av byggnadens huvudsakliga och mest betydelsefulla egenskaper. Detta trots senare påbyggnader från 1950-talet. Med hänsyn till att operabyggnadens miljöskapande värde och upplevelsevärde kommer att förändras och reduceras väsentligt, mot Strömmen, Kungsträdgården och Jakobs torg, så bedöms konsekvenserna innebära mycket stora negativa konsekvenser. Byggnadens ursprungliga arkitektoniska idé, med terrassbyggnaden som nedtrappande byggnadselement mot parkrummet, motverkas genom påbyggnaden åt öster vilket bedöms medföra mycket stora negativa konsekvenser.

Stora ingrepp föreslås i ursprungliga fasaddelar och dekorelement, däribland den framträdande tempelgaveln mot Kungsträdgården. Detta bedöms sammantaget innebära stora negativa konsekvenser för byggnaden.

Planförslagets förändringar gällande operabyggnadens senare tillägg från 1900-talet bedöms innebära negativa konsekvenser för Celsing och Teschs terrasspåbyggnader. Detta genom att Rotundan och delar av Festvåningen och Futton rivs. Byggnadsdelarna är utförda med hög nivå gällande utformning och material samt upprätthåller byggnadens nedtrappning mot Kungsträdgården med sin vilande och relativt låga volym. 1900-talets terrasspåbyggnad bedöms måttligt försvagas genom förslaget, men bevarade delar kan samtidigt fungera förmedlande i mötet mellan byggnadens äldre delar och nu aktuell påbyggnad. Rekommendationer ges i kapitel 12, som kan förstärka denna årsring. Genom att del av terrasspåbyggnaden, men även Verandan och Lagerlunden, arkitektoniskt integreras i planförslaget så underlättas avläsbarheten av samtliga årsringar hos byggnaden. En delvis rivning av terrasspåbyggnaderna bedöms dock innebära stora negativa konsekvenser.

Att bevara och ta tillvara Lagerlunden kräver genomtänkta restaureringsteoretiska vägval. Konsekvenserna för byggnadsdelens kulturhistoriska värde kommer dels att bero på slutlig omfattning gällande utbyte av ursprungliga material, dels på detaljeringsgrad och ambition vid nytillverkning. Lagerlunden bedöms ha sitt högsta värde som årsring och volym i stadsbilden och i lägre grad ett värde i materialens autenticitet.

Uppförandetidens specifika byggnadsteknik och tekniska lösningar kommer i huvudsak bevaras i terrasspåbyggnaden eftersom den föreslås att integreras som ett bevarat tidslager i den föreslagna påbyggnaden.

Viktning av respektive kulturhistorisk värdeaspekt:	Mindre betydelse	Större betydelse
Föreslagen förändring medför:		
Förstärkning	Positiva konsekvenser	Positiva konsekvenser
Förbli oförändrad	Inga konsekvenser	Inga konsekvenser
Liten försvagning	Små negativa konsekvenser	Måttliga negativa konsekvenser
Måttlig försvagning	Måttliga negativa konsekvenser	Stora negativa konsekvenser
Kraftig försvagning	Stora negativa konsekvenser	Mycket stora negativa konsekvenser

I de fall där de negativa konsekvenserna bedöms vara **Mycket stora**, som i detta fall har rekommendationer formulerats.

I kap. 12 Rekommendationer finns ett antal förslag till mildrande åtgärder som i synnerhet ansluter till den byggnadsnära konsekvensanalysen - kulturhistoriskt värde grupp 3, kap. 8.3.

De mest värdefulla interiörerna är utförda av hög internationell klass och förutsätts kunna bevaras och restaureras i förslaget. Eventuella förstärkande åtgärder som krävs för påbyggnaden, exempelvis balk- och pelargenomföringar, kan riskera att ge upphov till negativa konsekvenser om de inte utförs på lämpligt sätt, det vill säga med största varsamhet mot befintlig terrasspåbyggnads exteriör och interiör.

> > 8. Konsekvensbedömning

8.4 Övriga kulturhistoriska värden - konsekvensbedömning

Fornlämning

Fornlämning, Stockholm 103:1, stadslager, har sin utbredning inom hela planområdet. Fornlämningens område är inlagt från 1650-tals karta. Inom området kan väntas påträffas kulturlager från medeltid och 1600-tal.

Stadslagret kommer att påverkas i samband med eventuella grävningar och/eller rivningsarbeten, det är dock osäkert om något relevant kommer att påträffas eller riskera negativa konsekvenser. Fornlämningar kan eventuellt bli påverkade, till exempel vid behov av förstärkningar. Alla åtgärder som påverkar arkeologi, exempelvis föreslagna hissropor och fettavskiljare under mark, kommer att hanteras tillsammans med Länsstyrelsen i enlighet med 2 kap. KML.

Vid eventuellt ingrepp i fornlämning ska ansökan till länsstyrelsen göras i enlighet med andra kapitlet kulturmiljölagen.

>>8. Konsekvensbedömning

8.5 Sammanfattning av planförslagets konsekvenser på riksintresset

Uttryck 1
Fronterna mot vattenrummet och Stockholms inlopp från Saltsjön... Kajerna... som skapar en karaktäristisk front mot vattnet. Stadslandskapet uppdelat på de olika öarna och malmarna, med de många broarna som förbinder stadens olika delar med varandra.

Konsekvenser
Vattenrummet och platsbildningarnas proportioner och balansen mellan befintliga byggnadsvolymer förskjuts i relation till varandra genom operabyggnadens föreslagna volymtillägg. Detta sker på bekostnad av stadens front mot vattnet och stadslandskapet på Stadsholmen, Helgeandsholmen och Norrmalm.

Sammantaget för uttryck 1 bedöms ett genomförande av planförslaget leda till stora negativa konsekvenser.

Uttryck 2
Stadssiluetten med den begränsade och jämna byggnadshöjden där endast fåtal byggnader höjer sig över mängden.

Konsekvenser
Under rubriken stadssiluetten har även möjligheten till siktlinjer in i bebyggelsemassan bedömts.

Båda aspekterna påverkas av operabyggnadens föreslagna volymtillägg, varigenom vyerna ändras. Effektens omfattning är beroende av från vilken vypunkt volymtillägget betraktas.

Den nya volymen dels skymmer rumsligheter och andra byggnader, dels ändrar den siluetten och tar mer himmel i anspråk.

Från Skeppsholmen, från Gamla stan och från Kungsträdgården är konsekvenserna betydande, men mindre i vyerna från väster.

Sammantaget för uttryck 2 bedöms ett genomförande av planförslaget leda till måttliga negativa konsekvenser.

Uttryck 3
Stadens utbyggnadsfaser (årsringarna) som gör stadsväxten läsbar från medeltiden fram till millennieskiftet.

Konsekvenser
En huvudsaklig del av operabyggnadens befintliga exteriör kommer fortsatt vara väl exponerad i de olika stadsrummen, och bidrar med sina utbyggnadsfaser till upplevelsen av stadens tillväxt.

Även om påbyggnaden minskar läsbarheten av den utbyggnadsfas som Jakobs kyrka representerar så bedöms den inte påverka läsbarheten av stadens utbyggnadsfaser.

Sammantaget för uttryck 3 bedöms ett genomförande av planförslaget leda till små negativa konsekvenser.

Uttryck 4
Gatuvyer med enskilda byggnader som blickfång.

Konsekvenser
Jakobs kyrka och Stockholms slott förblir byggnader som utgör blickfång, även om blickfånget marginellt reduceras betraktat ur vissa vypunkter. Operabyggnaden förstärks som blickfång sett från nordost, sydost och från öster.

Sammantaget för uttryck 4 bedöms ett genomförande av planförslaget leda till inga konsekvenser.

>>8. Konsekvensbedömning

Uttryck 5
Miljöerna och byggnaderna som hör samman med funktionen som huvudstad, och förvaltningsstad alltsedan medeltiden, såsom de kungliga miljöerna, byggnaderna för rikets och länets förvaltning, kulturinstitutionerna och kyrkorna. Slottet med sin dominerande roll i stadslandskapet. Rutnätsplanen på malmarna, de offentliga rummen och bebyggelsen från 1600-talet som visar på stadens starka expansion.

Konsekvenser
Det föreslagna volymtillägget påverkar stadsbilden genom operabyggnadens relation till Stockholms slott, Kungsträdgården och Riksdagshuset, med måttlig negativ konsekvens som följd. Att Kungliga Operan ges möjlighet att vara kvar i byggnaden på sin historiska plats, inom rutnätsplanen och görs mer tillgänglig innebär positiva konsekvenser.

Sammantaget för uttryck 5 bedöms ett genomförande av planförslaget leda till inga konsekvenser.

Uttryck 6
Inslag av grönska i form av kyrkogårdar samt äldre parker och trädgårdar såsom Kungsträdgården. Andra delar av staden med rötter i medeltiden. De äldsta kyrkorna på malmarna.

Konsekvenser
Eftersom den befintliga operabyggnadens nedtrappning österut ersätts av en ny byggnadsvolym med högre fasader mot Kungsträdgården kommer utblicken från parkrummet söderut över Norrström och slottet att begränsas, detta som en följd av att volymtillägget tar en avsevärd andel av stadsrummet i anspråk. Operabyggnadens totala tyngdpunkt förskjuts härigenom österut.

Operabyggnadens volymtillägg gör att Jakobs torgs rumsliga kontakt med Kungsträdgården blir snävare och att kyrkans andel av innerstadens byggnadsmassa minskar. I flera av de utvalda stadsvyerna kommer väsentliga delar av Jakobs kyrka att skymmas varför dess roll i stadsbilden underordnas. Det anspråk som kyrkobyggnaden gör på rumsligheten omkring sig utmanas således genom planförslaget.

Sammantaget för uttryck 6 bedöms ett genomförande av planförslaget leda till stora negativa konsekvenser.

8.6 Sammanfattning av planförslagets konsekvenser på operabyggnaden

Samhällshistoriskt värde
Föreslagen på- och ombyggnad innebär att operaverksamheten kan vara kvar i byggnaden långsiktigt och bidrar därmed till att förstärka värdet av den redan långa historiska kontinuiteten på platsen och i byggnaden. Även berättelsen om operakällaren som gastronomisk pionjär bedöms kunna bevaras i sina huvuddrag. Förslaget bedöms inte medföra några negativa konsekvenser för de sociala och samhälleliga villkor/strukturer som generellt speglas i de olika delarna av byggnaden.

Arkitekturhistoriskt värde
Operabyggnaden som ett dokument som kan berätta om tidens stilideal och stildebatt kommer påverkas negativt genom att en ny stor volym adderas till en av de tre huvuddelarna av den ursprungliga byggnadskroppen.

Miljöskapande och arkitektoniskt värde
Planförslaget innebär en kraftig försvagning med mycket stora negativa konsekvenser, detta på grund av att en lägre byggnadsdel byggs på med en väsentligt högre. Detta beror på att operabyggnadens volymhantering, nedtrappningen mot Kungsträdgården, bedöms utgöra en av byggnadens huvudsakliga och mest betydelsefulla egenskaper. Detta trots senare påbyggnader från 1950-talet.

Planförslagets förändringar gällande opera-byggnadens tillägg från 1900-talet bedöms innebära negativa konsekvenser för Celsing och Teschs terrasspåbyggnader. Detta genom att Rotundan och delar av Festvåningen och Futton från 1950-tal rivs. Byggnadsdelarna är utförda med hög nivå

gällande utformning och material samt upprätthåller byggnadens nedtrappning mot Kungsträdgården med sin vilande och relativt låga volym. En delvis rivning bedöms innebära stora negativa konsekvenser.

Vyer för konsekvensbedömning

Läsanvisning

För att bedöma planområdets rumsliga förhållande till den omgivande stadsstrukturen har tio vyer från strategiskt utvalda vypunkter, med vy mot planområdet, analyserats. Dessa tio vypunkter ingår i vissa fall i en viktig sekvens av vyer. Dessa sekvenser används som stöd i bedömningen och redovisas separat.

Bedömningen av hur och i vilken utsträckning planförslaget påverkar riksintresset och den lokala kulturmiljön kommer i stor utsträckning att avgöras av vad som händer i dessa vyer.

På följande sidor (s. 42-61) redovisas de tio valda vyerna som ligger till grund för konsekvensbedömningen i kapitel 8 (s. 26-39):

- Vy 1.1 -

Vy 1.3 -

Vy 2.2 -

Vy 3.3 -

Vy 4 -

Vy 5.3 -

Vy 6 -

Vy 7.3 -

Vy 8.2 -

Vy 9 -
- från Skeppsholmen

från Strömkajen

från Slottskajen / Strömbron

från Norrbro

från Riksbron

från Jakobs torg

från Kungsträdgården norr

från Kungsträdgården / Jussi Björlings Allé

från Kungsträdgården / Arsenalsgatan

från Fjällgatan

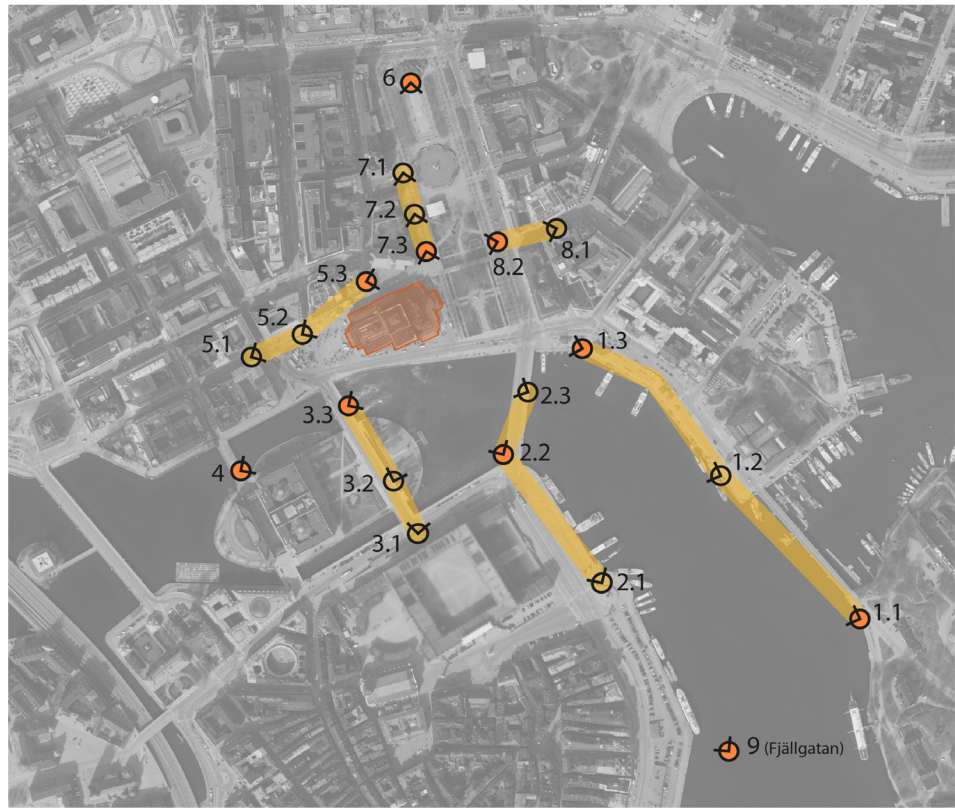
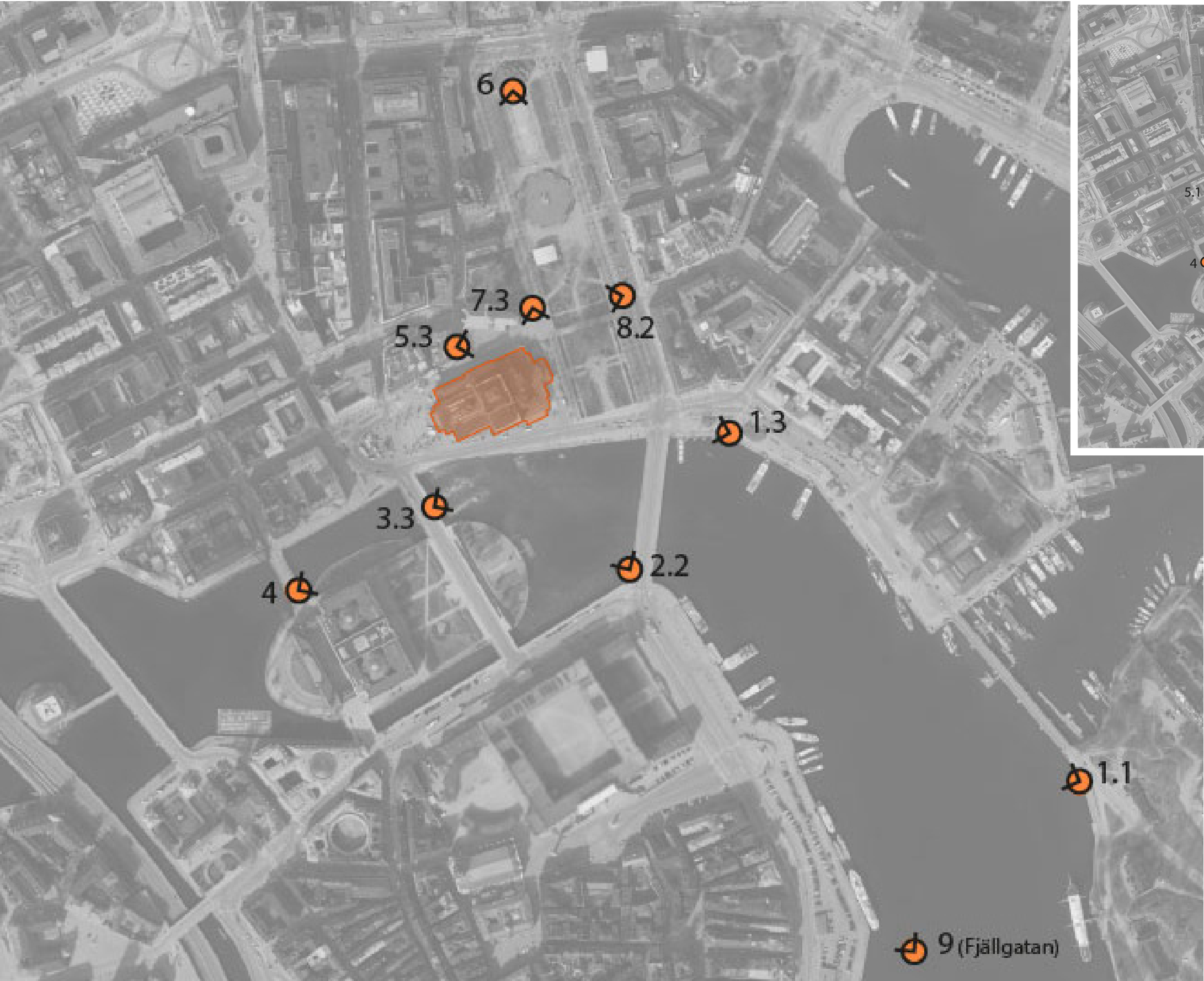
Varje vy redovisas med ett uppslag per vy: med vyer för bedömning (kapitel 8) till vänster, och vyer som stöd för bedömning på höger sida.

Vyerna för bedömning redovisas dels med bilder som illustrerar föreslagen fasadgestaltning, dels med röd ny volym. Detta för ökad förståelse av planförslaget och dess konsekvenser. I ett fall, vy 4, så redovisas planförslaget även om det kommer döljas av bebyggelse.

I verkligheten upplevs kulturmiljön inte statiskt som i vybilderna utan oftast i rörelse utmed ett stråk där mycket händer med vy och siktlinjer från en punkt till en annan. De utvalda vyerna ska därför ses som representanter för viktiga utsiktsplatser och även för promenader, sett i relation till planförslagets läge i stadsbilden.

Bildmontagen i vyerna har upprättats på ett enklare sätt som analysverktyg.

>> Vyer för konsekvensbedömning

Karta till vänster: redovisar de utvalda tio vypunkterna.

Mindre karta ovan: redovisar de utvalda vypunkterna som en del av sex sekvenser.

Vy 1.1 från Skeppsholmen

1.1 Befintlig situation

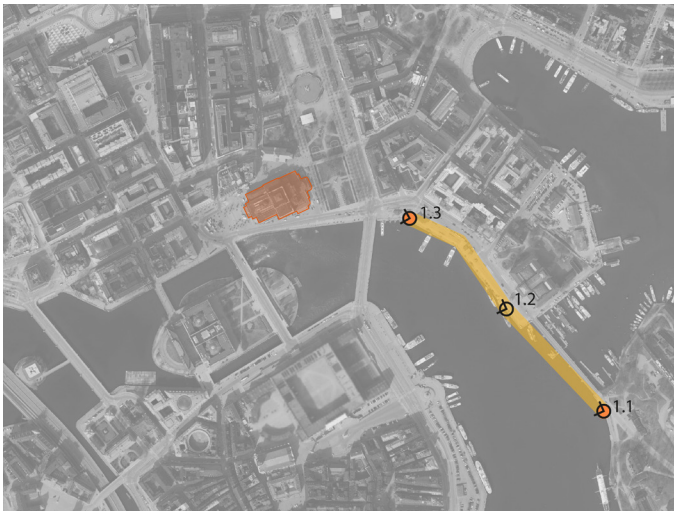

Vyerna på denna sida utgör underlag för och ska avläsas i relation till konsekvensbedömning - kapitel 8 i denna MKB.

1.1 Planförslag (nedan bild med fasad, underst bild med ny volym rödmärkerad)

Vy 1.1 från Skeppsholmen - stöd via panorama och sekvens

1.1 från Skeppsholmen

1.2 från Strömkajen vid Nationalmuseum

1.3 från Strömkajen nära korsningen Kungsträdgårdsgatan-Södra Blasieholmshamnen

Vy 1.3 - från Strömkajen

1.3 Befintlig situation

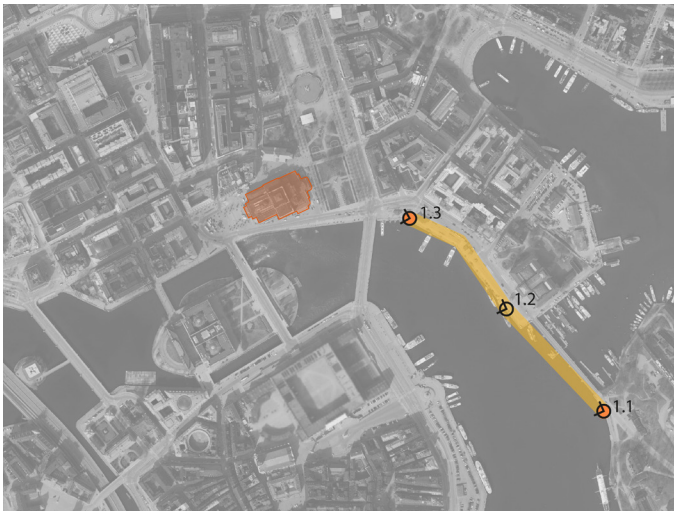

Vyerna på denna sida utgör underlag för och ska avläsas i relation till konsekvensbedömning - kapitel 8 i denna MKB.

1.3 Planförslag (nedan bild med fasad, underst bild med ny volym rödmarkerad)

>> Vy 1.3 - från Strömkajen - stöd via panorama och sekvens

1.1 Från Skeppsholmen

1.2 Från Strömkajen vid Nationalmuseum

1.3 Från Strömkajen nära korsningen Kungsträdgårdsgatan-Södra Blasieholmshamnen

Vy 2.2 från Slottskajen / Strömbron

2.2 Befintlig situation

Vyerna på denna sida utgör underlag för och ska avläsas i relation till konsekvensbedömning - kapitel 8 i denna MKB.

2.2 Planförslag (nedan bild med fasad, underst bild med ny volym rödmarkerad)

>> Vy 2.2 från Slottskajen / Strömbbron - stöd via panorama och sekvens

2.1 Från Skeppsbron

2.2 Från Slottskajen

2.3 Från Strömbbron

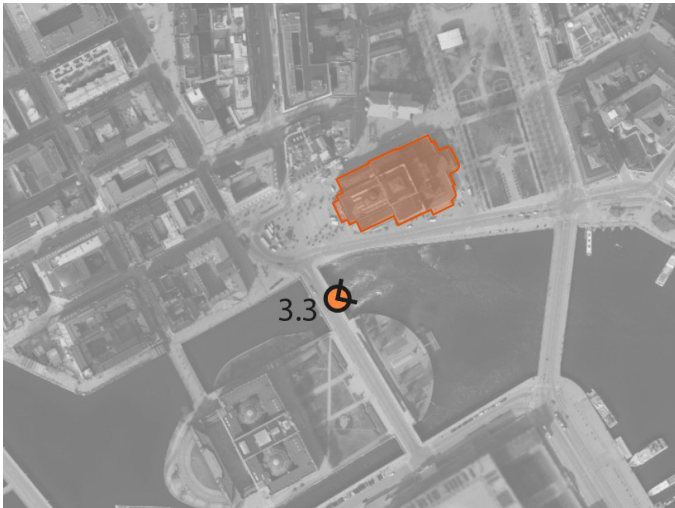
Vy 3.3 - från Norrbro

3.3 Befintlig situation

Vyerna på denna sida utgör underlag för och ska avläsas i relation till konsekvensbedömning - kapitel 8 i denna MKB.

3.3 Planförslag (nedan bild med fasad, underst bild med ny volym rödmarkerad)

>> Vy 3.3 - från Norrbro - stöd via panorama och sekvens

3.1 Från Stockholms slott, trapporna vid Lejonbacken

3.2 Från Norrbro över Strömparterren

3.3 från Norrbro över Norrström

Vy 4 från Riksbron

4 Befintlig situation

Vyerna på denna sida utgör underlag för och ska avläsas i relation till konsekvensbedömning - kapitel 8 i denna MKB.

4 Planförslag (nedan bild med fasad, underst bild med ny volym rödmarkerad)

>> Vy 4 från Riksbron - stöd via panorama

Vy 5.3 från Jakobs torg

5.3 Befintlig situation

Vyerna på denna sida utgör underlag för och ska avläsas i relation till konsekvensbedömning - kapitel 8 i denna MKB.

5.3 Planförslag (nedan bild med fasad, underst bild med ny volym rödmarkerad)

>> Vy 5.3 från Jakobs torg - stöd via sekvens

5.1 Från Fredsgatan österut över Gustav Adolfs torg

5.2 Längs Fredsgatan med Kungsträdgården i fonden

5.3 Från Jakobs Torg med Kungsträdgården i fonden

Vy 6 från Kungsträdgården norr

6 Befintlig situation

Vyerna på denna sida utgör underlag för och ska avläsas i relation till konsekvensbedömning - kapitel 8 i denna MKB.

6 Planförslag (nedan bild med fasad, underst bild med ny volym rödmarkerad)

>> Vy 6 från Kungsträdgården norr - stöd via panorama

Vy 7.3 från Kungsträdgården / Jussi Björlings Allé

7.3 Befintlig situation

Vyerna på denna sida utgör underlag för och ska avläsas i relation till konsekvensbedömning - kapitel 8 i denna MKB.

7.3 Planförslag (nedan bild med fasad, underst bild med ny volym rödmarkerad)

>> Vy 7.3 från Kungsträdgården / Jussi Björlings Allé - stöd via panorama och sekvens

7.1 från Jussi Björlings allé, vid Lantmäteribacken med slottet i fonden

7.2 från Jussi Björlings allé, vid Molins fontän med slottet i fonden

7.3 från Jussi Björlings allé, vid Jakobs kyrka med slottet i fonden

Vy 8.2 från Kungsträdgården / Arsenalsgatan

8.2 Befintlig situation

Vyerna på denna sida utgör underlag för och ska avläsas i relation till konsekvensbedömning - kapitel 8 i denna MKB.

8.2 Planförslag (nedan bild med fasad, underst bild med ny volym rödmarkerad)

>> Vy 8.2 från Kungsträdgården / Arsenalsgatan - stöd via panorama och sekvens

8.1 Från Arsenalsgatan västerut med Kungsträdgårdens almar i fonden

8.2 Från Birgit Nilssona allé västerut med Kungsträdgårdens almar och operabyggnaden i fonden

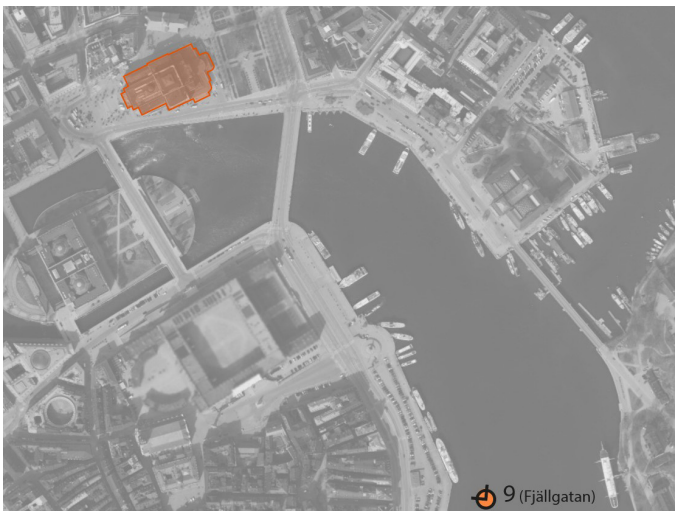
Vy 9 - från Fjällgatan

1.3 Befintlig situation

Vyerna på denna sida utgör underlag för och ska avläsas i relation till konsekvensbedömning - kapitel 8 i denna MKB.

1.3 Planförslag (nedan bild med fasad, underst bild med ny volym rödmarkerad)

>> Vy 9 - från Fjällgatan

9. Nollalternativ

9.1 Kungliga Operan kvar på nuvarande plats

Nollalternativet beskrivs utifrån att gällande detaljplan fortsätter att vara styrande för planområdet. Gällande detaljplan för planområdet utgörs av stadsplan Pl 7362 som vann laga kraft 1982-06-17. Detaljplanen omfattar Operan, Kungsträdgården, Jacobs kyrka och torg samt kvarteren Jakob Mindre 5, Lantmätaren 1 och Kungliga trädgården 3, 5, 6 samt 7.

Kvarteret Norrström 2, operabyggnaden, har beteckningen AQ1, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse ("Kulturskydd") att användas för allmänt ändamål. Planbestämmelsen lyder: *”Med Q1 betecknat område skall utgöra reservat för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Åtgärder får inte vidtas som minskar bebyggelsens kulturhistoriska värde”.*

Tidsmässigt är utgångspunkten för nollalternativet, likt för planförslaget, år 2040. Nollalternativet innebär att Kungliga Operan fortsatt bedriver sin verksamhet på platsen i operabyggnaden och att en planändring och påbyggnad inte möjliggörs. Inga större förändringar av byggnaden och platsen förväntas därmed ske jämfört med de förutsättningar och den markanvändning som råder i nuläget.

9.2 Konsekvensbedömning

Nollalternativets konsekvenser

Ursprunglig byggnadsvolym - konsekvens
Nollalternativet innebär att den ursprungliga byggnadsvolymen i sin nuvarande utsträckning bevaras i sin helhet. Förslaget bedöms därmed som positivt för byggnadens nuvarande utformning och utseende eftersom befintlig kulturmiljö och stadsbild, inklusive dagens relation till Kungsträdgården bibehålls intakt, då inga tillbyggnader tillkommer. Det karaktärskapande gavelmotivet krönt av fronton som avslutar mittaxelns byggnadsvolym åt öster kan bevaras enligt förslaget, likaså den östligaste delen av de båda lägre flyglar som flankerar gavelmotivet.

Terrasspåbyggnaden - konsekvens
Nollalternativet innebär att terrasspåbyggnaden bevaras i sin nuvarande utsträckning och volym. Utöver att Futton och Festvåningen bevaras kan även Rotundan bevaras i detta alternativ.

Befintliga historiska tillägg - konsekvens
Nollalternativet innebär att befintliga historiska tillägg - Verandan, Lagerlunden och terrasspåbyggnaden bevaras i sin nuvarande utsträckning. Genom att tre historiska tillägg på så sätt tas tillvara leder alternativet till positiva konsekvenser sett till operabyggnadens kulturhistoriska värde, främst sett som dokumentvärdena arkitekturhistoriskt och byggnadshistoriskt värde. Samtidigt gör ett bevarande av dessa att operabyggnadens ursprungliga arkitektur, i form av en väsentlig del av sockelfasaden mot Kungsträdgården och Strömmen, fortsatt kommer att vara dold i stadsbilden.

Övriga konsekvenser
Nollalternativet kommer troligen innebära interiöra ombyggnader och renoveringsinsatser vilka kan medföra ingrepp i värdefulla delar. Detta för att åtgärda de brister i arbetsmiljö, tillgänglighet och säkerhet som identifierats. Dessa ombyggnader bedöms behövas inom närtid, d v s innan år 2040. I denna planering finns eventuellt risk för mer kortsiktiga insatser vilket kan innebära negativa konsekvenser utan helhetssyn på byggnaden.

Att renovera och bygga om operabyggnaden utan att också tillskapa nya lokaler genom påbyggnad bedöms på sikt få konsekvenser för verksamhetens möjlighet att uppfylla sitt uppdrag. I förlängningen riskeras därmed kontinuitetsvärdet att påverkas negativt vid en hypotetisk flytt av Kungliga Operan eller flytt av delar av verksamheten. Kontinuitetsvärdet i Kungliga Operans verksamhet utgör ett utpekat värde i tidigare framtagna kulturmiljöutredning. Vilka konsekvenser en ny eller ändrad verksamhet skulle få för operabyggnaden är dock svårt att förutse.

Ett bevarande av Lagerlunden kräver upprustning och troligen en omfattande åtgärd för att byggnadsdelen ska erhålla den arkitektoniska skärpa som Celsing från början avsåg.

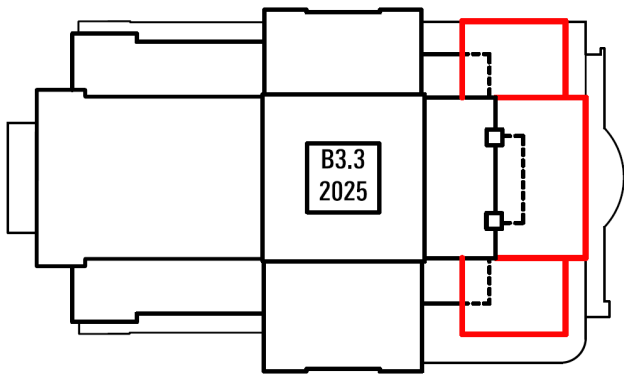

Operabyggnaden, okänd tidpunkt, eventuellt vid färdigställande. Fotgraferad från söder, över de östra delarna. Kungsträdgården till höger i bild.
Jakobs kyrkas torn i bakgrunden.
Källa: Digitala stadsmuseet. Stockholms stadsmuseum.
Fotograf: Okänd.

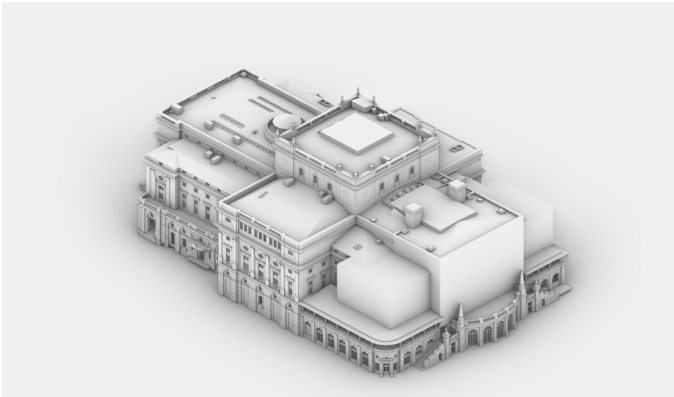
10. Jämförelsealternativ

10.1 Beskrivning av jämförelsealternativet

Under februari och mars 2025 undersöktes ett alternativt förslag kallat B3.3 (se Figur 10. 1). Bakgrunden till detta var att utreda ett förslag som tydligare relaterade till ursprungsbyggnadens förhållande mellan mittaxelns byggnadsvolym och dess sidoflyglar. I förslaget når mittaxelns byggnadsvolym fram till terrasspåbyggnadens kant, medan sidoflyglarna dras in (se Figur 10.1 och Figur 10.2). Huvudsyftet var att studera påbyggnadsvolymens utformning. Jämförelsealternativet är en kombination av påbyggnaden från förslag B3.3 och ett avlägsnande av Verandan och Lagerlunden (se kap. 10.3).

Figur 10.1 och 10.2 Illustration av jämförelsealternativet. Källa: Ahrbom & Partner och Lundgaard & Tranberg, 2025.

Figur 10.3 och 10.4 Illustration av planförslaget. Källa: Ahrbom & Partner och Lundgaard & Tranberg, 2025.

Förslaget innebar att en del av den ursprungliga byggnaden, liksom terrasspåbyggnaden, måste rivas om programkraven ska uppfyllas - ny scen, foyer, balettsalar och andra verksamhetsutrymmen. Vidare innebär förslaget att en del av befintliga sidoflyglar tas bort och de nya flyglarna görs något bredare än de ursprungliga. Den nya mittaxelns byggnadsvolym sträcker sig fram till en terrassyta som nås av de ursprungliga fritrapporna.

10.2 Konsekvensbedömning

10.2.1 På- och ombyggnadens konsekvenser på stadsbilden och riksintressets uttryck

Då terrasspåbyggnaden adderades (1961) respekterade Tesch och Celsing Anderbergs ursprungliga arkitektoniska idé om nedtrappning mot Kungsträdgården, Norrström och Jakobs torg: detta genom att forma den som en låg volym med horisontella linjer understrykande dess vilande volym. Även terrassbyggnadens absidform och östra fasadens symmetriska uppbyggnad speglas i terrasspåbyggnaden, detta i form av den i mittaxeln placerade Rotundan.

Den ursprungliga arkitektoniska tanken om en mot Kungsträdgården nedtrappande operabyggnad försvagas väsentligt i det fall det föreslagna volymtillägget genomförs, detta alldeles oavsett hur påbyggnadens volymer arrangeras på terrassbyggnaden. Det betyder att planförslagets och jämförelsealternativets konsekvenser, då det gäller påbyggnaden, endast på marginalen skiljer sig åt.

Ett genomförande av jämförelsealternativets påbyggnad påverkar, genom sitt avsevärda volymtillägg, stadsbilden och riksintressets uttryck negativt, i synnerhet uttryck 1 och 6.

En stor del av terrasspåbyggnaden rivs för att ge plats till adderade byggnadsvolymer. Med hänsyn tagen till hela operabyggnadens kulturhistoriska värde innebär jämförelsealternativet en negativ konsekvens, sett till riksintressets uttryck.

Att de sentida tilläggen Verandan och Lagerlunden avlägsnas och därmed blottlägger terrassbyggnadens ursprungliga, låga volym som en del av hela byggnadens sockelvåning leder å andra sidan till att avläsbarheten av 1890-talets volymhantering ökar.

Om de dolda fasadpartierna åter bli en del av stadsbilden, skulle den arkitektoniska samhörigheten mellan Slottet, Riksdagshuset och Operan förstärkas (se t.ex. vy 7.3 och panoramor till vyerna 1.3, 2.2). Att terrassbyggnadens ursprungliga fasad - som en del av hela operabyggnadens sockelvåning - friläggs är därmed gynnsamt sett till riksintressets uttryck 1, fronten mot vattenrummet. Mötet med Kungsträdgården skulle också stärkas - riksintressets uttryck 6 - genom att relationen mellan ursprunglig absidformad fasadarkitektur och parkrum återupprättas.

Sett till konsekvenser för riksintresset är det positivt att en stor del av operabyggnadens ursprungliga byggnadsvolym inte påverkas av påbyggnaden. Detta eftersom hela volymtillägget placeras på terrassbyggnaden vilket innebär en koncentration till byggnadens östra del. De nya höga fasadernas volymer och det därmed mer kontrasterande mötet mot omgivningen mildras i viss mån genom att de yttre, södra och norra, delarna av terrasspåbyggnaden - Festvåningen och Futtan - tas tillvara som en lägre och därmed förmedlande volym som tar ner skalan närmast stads- och parkrummet.

> > 10. Jämförelsealternativ

10.2.2 På- och ombyggnadens konsekvenser på operabyggnaden

Jämförelsealternativet innebär för Operans ursprungliga byggnadsvolym att det karaktärskapande gavelmotivet krönt av fronton, som avslutar mittaxelns byggnadsvolym åt öster, avlägnas. Dessutom rivs den östligaste delen av de två flyglar som flankerar gavelmotivet. Åtgärderna föreslås i syfte att ge plats åt jämförelsealternativets volymtillägg.

Den arkitektoniska tanken om en mot Kungsträdgården nedtrappande operabyggnad försvagas väsentligt. Operabyggnadens ursprungliga arkitektur, i form av terrassbyggnadens fasad mot Kungsträdgården och Strömmen skulle helt friläggas och åter bli en del av operabyggnadens exteriöra arkitektur. Operabyggnadens östra del ändras och ges en ny gestaltning där endast terrassbyggnadens, terrasspåbyggnadens fasad, fritrapporna och en mindre del av terrassytan fortsättningsvis representerar det arkitektur- och samhällshistoriska dokumentvärdet. Att de sentida tilläggen Verandan och Lagerlunden avlägnas och därmed blottlägger terrassbyggnadens ursprungliga utformning leder till att 1890-talsarkitekturens avläsbarhet ökar, en motvikt till att delar av östra fasaden i övrigt döljs och rivs. Beträktat t.ex. ur en arkitektonisk värdesynpunkt bör dessa åtgärder ses som positiva konsekvenser för operabyggnaden.

Genom att operabyggnadens plan och fasad är lätt asymmetrisk, men framstår i stadsrummet som symmetrisk, leder det till att tillägget är förskjutet mot Jakobs torg. Detta förhållande får som följd att kontakten mellan torg och parkrum - Jakobs torg och Kungsträdgården - bli betydligt snävare än i dag och att den möjlighet till nedtrappning mot stadsrummet som ett bevarande av den lägre volymen Futen, i byggnadens nordöstra hörn, skulle utgöra.

Konsekvenserna blir avsevärda för de befintliga byggnadsdelar, som lagts till under historiens gång. En stor del av terrasspåbyggnaden rivs - Rotundan och de inre delarna av terrasspåbyggnaden - för att ge plats till adderade byggnadsvolymer. Med hänsyn tagen till hela operabyggnadens kulturhistoriska värde innebär jämförelsealternativet en negativ konsekvens, sett till den enskilda byggnaden och dess ombyggnadshistorik.

Jämförelsealternativet möjliggör att två delar av terrasspåbyggnaden - Festvåningen och Futen - delvis tas tillvara. Lösningen att riva Verandan, Lagerlunden och stora delar av terrasspåbyggnaden leder till negativa konsekvenser för byggnadens kulturhistoriska värde, främst som en spegling av dokumentvärdena arkitekturhistoriskt och byggnadshistoriskt värde. De tre tilläggen från 1900-talet prioriteras därmed ned till förmån dels för byggnadens ursprungliga arkitektur som delvis friläggs, dels för påbyggnaden.

I jämförelsealternativet är de nya flyglarna indragna i förhållande till terrasspåbyggnaden vilket skapar ett möte med konstruktiva utmaningar som kommer medföra negativa konsekvenser för antikvariskt högt klassade interiörer/rum i operakällaren.

Sett till den ursprungliga byggnadsvolymen syftar jämförelsealternativets nya arkitektur i stor utsträckning till att klä volymerna i material - natursten och putsad mur - som anknyter till den ursprungliga byggnaden, liksom att den nya utformningen görs mindre symmetrisk och med ett friare förhållningssätt till operabyggnadens ursprungliga eklektiska nystil.

I jämförelsealternativet hanteras förlusten av en stor del av terrasspåbyggnaden genom att Tesch och Celsings modernistiska årsring tas tillvara i en omfattning där dess integritet till viss del respekteras och där dess exteriöra arkitektur tydligt kommer till uttryck. Trots att en väsentlig del rivs, inklusive Rotundan, tas ett av terrasspåbyggnadens mest karaktäristiska och värdebärande drag tillvara; den vilande volymen åt söder och öster,, med horisontellt fönsterband och skärmtak samt koppardetaljering.

10.3 Analys mellan jämförelsealternativ och planförslag

I en jämförande analys mellan planförslaget och jämförelsealternativet finns det, ur ett antikvariskt perspektiv, fördelar och nackdelar med båda. Genom avsevärda volymtillägg leder båda förslagen till negativa konsekvenser för stadsbilden och riksintressets uttryck, i synnerhet uttryck 1 och 6. Volymtillägget har även negativa konsekvenser på operabyggnaden.

Jämförelsealternativet betyder att operabyggnadens konsekventa 1890-talsarkitektur delvis kan återställas. Dess ursprungliga volym och respekten för dess arkitektoniska integritet skiljer sig åt mellan förslagen, men inte på ett avgörande sätt. I planförslaget undviks en rivning av flyglarnas östra delar och i stället tas fasaderna tillvara som innerväggar i nya verksamhetslokaler. En liten yta, en reminiscens, av terrassbyggnadens terrassyta tas tillvara i jämförelsealternativet medan planförslagets indragna fasad vid mittaxeln återskapar en större ursprunglig terrassyta. Till den ursprungliga byggnadsvolymen hör terrassbyggnaden vars volym och fasadarkitektur från 1890-talet väl tas tillvara och förstärks i jämförelsealternativet. Genom att dess arkitektoniska uttryck är färre, har jämförelsealternativet goda förutsättningar att resultera i en sammanhållet utformad volym.

Terrasspåbyggnaden från 1950- 60-talet rivs till stor del i båda förslagen: en åtgärd, som med hänsyn till dess höga kulturhistorisk värde, är negativ.

Vid en jämförelse mellan jämförelsealternativet och planförslaget så bedöms konsekvenserna för riksintressets uttryck och operabyggnaden, med de kulturhistoriska värden dessa representerar, väga jämt.

11. Samlad konsekvensbedömning

11.1 Riksintressets uttryck - enligt Miljöbalken

Utredningen visar att planförslaget medför konsekvenser för riksintresset som bedöms ligga mellan **positiva** och **stora negativa** konsekvenser beroende på vilket uttryck som studeras. Konsekvenserna på kulturhistoriska värden och uttryck som påverkas i stadsbilden begränsas till att hela volymtillägget sker samlat på befintlig tomt. Att addera volymer utanför tomten, som föreslagits i tidigare utredningar och projektering, bedöms leda till avsevärt större negativa konsekvenser för den riksintressanta stadsbilden kring operabyggnaden. Utredningens sammanvägda bedömning är att planförslaget inte innebär betydande negativa konsekvenser för riksintresset.

I den samlade bedömningen värderas möjligheten till att fortsatt driva operaverksamhet i byggnaden högt - på den plats som har en unikt lång historisk kontinuitet.

11.2 Särskilt värdefull byggnad - enligt PBL

Planförslaget kommer innebära omfattande och direkta ingrepp i byggnadens mest värdefulla delar, framför allt operabyggnadens ursprungliga och särpräglade volymhantering, vilket resulterar i **stora negativa konsekvenser** och skulle riskera konsekvenser motsvarande en förvanskning enligt PBL 8:13.

Den analys som görs av miljöskapande och arkitektoniskt värde grupp 3 (kapitel 8.3) leder till **mycket stora negativa konsekvenser**. För arkitekturhistoriskt värde grupp 2 är konsekvenserna något mindre kritiska - **stora negativa konsekvenser**. Medan konsekvenserna för samhällshistoriskt värde däremot, till viss del, uppväger de negativa konsekvenserna genom ett resultat som innebär **inga konsekvenser**.

I den samlade bedömningen värderas möjligheten till att fortsatt driva operaverksamhet i byggnaden högt - på den plats som har en unikt lång historisk kontinuitet.

11.3 Avstämning mot miljömål

Avstämning mot de globala målen för hållbar utveckling

FN:s generalförsamling beslutade i september 2015 om 17 globala mål för hållbar utveckling, Agenda 2030. Agenda 2030 innefattar även 169 delmål. Det globala mål som bedömts som relevant för aktuell detaljplan är följande:

"Mål 11 – Hållbara städer och samhällen"

Detaljplanen medför att en offentlig byggnad och plats med mycket höga kulturvärden kan fortsätta att användas till det den ursprungligen byggdes för. Ett mål med operabyggnadens på- och ombyggnad är också att den ska bli mer anpassad till nutidens krav på bland annat arbetsmiljö, tillgänglighet och tekniska system samt till förändrade behov för den konstnärliga verksamheten. Detta bedöms i utredningen vara ett hållbart byggande och hållbar stadsplanering. Planförslaget bedöms därför gå i linje med målet.

Avstämning mot Sveriges miljömål

Riksdagen har beslutat om 16 nationella miljö kvalitetsmål som beskriver det tillstånd som ska uppnås i ett generationsperspektiv. För detaljplanen har följande nationella miljö kvalitetsmål bedömts vara relevant att beskriva:

"God bebyggd miljö - Kulturvärden i bebyggd miljö"

Detaljplanen innebär att det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av den värdefulla operabyggnaden samt dess närområde delvis förändras. Förändringen av platsen har i delar bedömts medföra stor negativ påverkan på värden kopplade till kulturmiljö. Planförslaget utformas så långt som möjligt med anpassningar efter byggnadens och miljöns kulturvärden för att mildra dessa konsekvenser. Genom planförslaget kommer operabyggnadens verksamhet att kunna bevaras och utvecklas på platsen vilket är positivt ur ett kulturmiljöperspektiv. Sammantaget bedöms planförslaget bidra positivt till målet.

"God bebyggd miljö - God vardagsmiljö"

Planförslaget innebär att verksamheten vid Operan kan fortsätta att utvecklas och erbjuda ett mer varierat utbud av kultur än i dagsläget. Ombyggnaden innebär också att operabyggnaden blir mer tillgänglig. Detta medför sammantaget att planförslaget bedöms bidra positivt till målet.

12. Rekommendationer

12.1 Riksintressets uttryck - enligt Miljöbalken

Fronterna mot vattnet och Kungsträdgården - uttryck 1, uttryck 6

Tyngdpunktsförskjutningen i fråga om volym i stadsbilden och att operabyggnadens höga fasad ”förflyttas” närmare Kungsträdgården utgör en direkt konsekvens av påbyggnaden. Det är därför positivt med åtgärder som syftar till att mildra mötet mellan operabyggnadens ändrade östra del och Kungsträdgårdens mycket värdefulla och känsliga parkrum. Bevarandet och nytolkningen av terrasspåbyggnaden - en återklang från 1950-talet - kan fungera förmedlande i mötet mellan byggnadens äldre delar, volymtilläggets nya fasader och omgivande stadsrum. Det gäller både åt söder mot Strömmen och åt norr mot Jakobs torg, men i mindre grad mot Kungsträdgården.

Jakobs kyrka - uttryck 6

Jakobs kyrka kommer ur flera vinklar att upplevas som mer underordnad i stadsbilden om planförslaget genomförs. Utformningen och bevarandet av terrasspåbyggnaden mot norr kommer vara av vikt för förslaget slutliga konsekvenser. Markplaneringen mellan operabyggnaden och torget samt parken bör utformas för att överensstämma med dessa stadsrums historiska karaktär.

12.2 Särskilt värdefull byggnad - enligt PBL

Volymtillägget

En förutsättning för planförslagets framgång är att på- och ombyggnaden har mycket hög arkitektonisk verkshöjd. Som referens för att illustrera den nivå som krävs kan Gunnar Asplunds tillbyggnad av rådhuset i Göteborg tas. Rekommendationen är att tillägget ansluter på ett sätt, där materialen kopplar till befintlig byggnad medan förhållningssättet till proportionering, rytm, dekor och symmetri kan vara friare i förhållande till befintlig byggnad.

En rekommendation är att tilläggets arkitektur, med ett eget uttryck, söker fläta samman ursprunglig arkitektur, 1900-talets tillägg och aktuellt tillägg.

Terrasspåbyggnaden och Lagerlunden

Genom att del av terrasspåbyggnaden, Verandan och Lagerlunden arkitektoniskt integreras i planförslaget underlättas läsningen av byggnadens årsringar. Därför är en stark rekommendation att dels bibehålla den del av terrasspåbyggnaden som skisserats, dels att förstärka denna årsring genom att låta den gå längre ”över hörn”, det vill säga förlänga skisserat fönsterband, fönsterindelning, karaktäristisk taklist och entréparti i riktning mot byggnadens mittaxel. Infallsrika inslag i arkitekturen efterlyses, som exempelvis enligt ovan, eller som en lek med förväntningar på ett symmetriskt uttryck, detta som motvikt till volymtilläggets något stränga uttryck.

Att bevara och ta tillvara Lagerlunden kräver ett genomtänkt restaureringsteoretiskt vägval. Byggnaden bör åtgärdas med utgångspunkt i sina egna kulturvärden, med hänsyn till de tekniska förutsättningarna och som en del av operabyggnaden som helhet samt med hänsyn till Kungsträdgårdens kulturvärde i denna del.

Interiörer

Utifrån antikvariskt perspektiv är det viktigt att ytterligare studera och illustrera möjligheten till och graden av bevarande av interiörer. Det skulle förstärka syftet med att ta tillvara terrasspåbyggnaden, detta för att interiören ska spegla exteriören och vice versa.

Flera av lokalerna i de nya flyglarna (två danssalar och två rum för andra funktioner) kommer att ha partier av operabyggnadens östra fasad som fondinnervägg. Den del av östra fasaden som demonteras återmonteras i byggnaden i väggar eller på annat sätt. Vilken roll dessa historiska delar har haft bör lämpligen förklaras genom skyltning/utställning. Dessa planerade åtgärder kan vara gynnsamma ur ett antikvariskt perspektiv, förutsatt att de görs på ett arkitektoniskt välavvägt sätt och att de bidrar till förståelsen av byggnadens förändringshistoria.

Skyddsbestämmelser enligt detaljplan

En ny detaljplans skydds-, varsamhets- och utformningsbestämmelser bör harmoniera med och anpassas efter det statliga byggnadsminnets skyddsbestämmelser för att på lång sikt skydda byggnaden från ovarsamma och förvanskande åtgärder. Det är viktigt att skyddsbestämmelserna i detaljplanen, utöver regleringen av om- och påbyggnadsförslaget, inte strider mot byggnadsminnets skyddsbestämmelser.

Sammanfattningsvis

Ett slutligt förslag med bibehållen hög arkitektonisk verkshöjd – både som förslag och fullföljt i genomförande – kan till viss del mildra de negativa konsekvenserna avseende operabyggnadens miljöskapande värde. På en så kulturhistoriskt känslig plats i staden och med hänsyn till den

påverkan tillägget gör på byggnaden bör en hög arkitektonisk verkshöjd vara en förutsättning för ett godkännande av planförslaget.

13. Uppföljning och övervakning

13.1 Uppföljning och övervakning

Enligt 6 kap 11 § miljöbalken ska en miljökonsekvensbeskrivning innehålla en redogörelse för de åtgärder som planeras för uppföljning och övervakning av den betydande miljöpåverkan som genomförandet av planen eller programmet medför. Detta ska göras för att myndigheten eller kommunen tidigt ska få kännedom om sådan betydande miljöpåverkan som tidigare inte identifierats så att lämpliga åtgärder för avhjälpande kan vidtas (6 kap 19 § miljöbalken). Det är viktigt att notera att det är både den förutsedda och den oförutsedda betydande miljöpåverkan som ska följas upp. Uppföljning har stor betydelse för att tillgodose syftet med miljöbedömningen och det långsiktiga målet om en hållbar utveckling. Det yttersta ansvaret för uppföljningen har den kommun eller myndighet som har antagit planen eller programmet (Naturvårdsverket, 2021).

Vid planering av uppföljning är det främst den betydande miljöpåverkan som ska övervakas. Eftersom arbetet ska generera kunskap som är till nytta även vid senare och andra processer är det viktigt att uppföljning ges tid och utrymme. För att undvika dubbelarbete är det också klokt att samordna uppföljningen med ordinarie plan- eller programuppföljning och att utnyttja befintliga uppföljnings- och övervakningssystem där det är lämpligt.

Förslag till fortsatt arbete och uppföljning
Nedan sammanfattas de viktigaste punkterna avseende fortsatt arbete, uppföljning och övervakning gällande de kulturhistoriska aspekterna i detaljplaneprocessen. Det är dock viktigt att påpeka att de viktigaste åtgärderna för att skydda riksintresset och den särskilt värdefulla byggnaden omfattas av de planbestämmelser som tas fram för planen och som ser till att det inte är möjligt att genomföra åtgärder som ger skada, exempelvis att fastställa påbyggnadens volym, höjd och utbredning i plan. För efterlevnad av planbestämmelserna finns en etablerad kontrollapparat: bygglov och byggnämnan genom PBL.

- I det fortsatta planarbetet bör de rekommendationer som anges i kapitel 12 studeras vidare. Detta för att om möjligt minska de miljökonsekvenser som detaljplanen bedömts medföra.
- För att de ändringar som planen medger inte ska medföra större konsekvenser än vad som bedömts inom ramen för denna MKB är det av stor vikt att tillkommande påbyggnad utformas och uppförs enligt de intentioner som redovisas i planhandlingarna.
- För aktuell detaljplan och dess realisering är det av största vikt att antikvarie finns med under hela projektets gång, från systemhandling och projektering till byggskedet.

Utöver ovanstående är det enligt kulturmiljölagen förbjudet att utan tillstånd från Länsstyrelsen på något sätt förändra, ta bort, skada eller täcka över en fast fornlämning (2 kap 6 § KML). Inför byggstart och ingrepp i fornlämning behöver därför tillstånd sökas enligt 2 kap 6 § KML.

Operabyggnaden har därtill kulturhistoriskt skydd via förordningen om statliga byggnadsminnen (FSBM) med tillsyn genom Riksantikvarieämbetet. Alla förändringar som strider mot byggnadsminnets skyddsbestämmelser ska tillståndsprövas av Riksantikvarieämbetet. Kontinuerligt samråd med RAÄ pågår.

14. Källor

Ahrbom & Partner – Lundgaard & Tranberg Arkitekter, 2025. Volymgestaltning - olika storlekar på påbyggnaden - noio, förstudie 2024 och sbk alternativ. Arbetsmaterial, 2025-03-01

AIX, 2025. Kulturmiljöanalys. Kv. Norrström 2. Operabyggnaden. Daterad 2025-12-05.

Statens fastighetsverk, 2015. Ny Opera i Operan. Renovering och ombyggnad av Kungliga Operans byggnad. En förstudie. Daterad: 2015-05-21.

Statens fastighetsverk, 2024. Förstudie för en renovering av operabyggnaden i Stockholm. Daterad 2024-04-18.

Statens fastighetsverk, 2025. Förstudie 2.0 för en renovering av operabyggnaden i Stockholm. Daterad 2025-06-04.

Stockholm stad, Stadsbyggnadskontoret (2018) Startpromemoria för planläggning av Norrström 2 m.m. i stadsdelen Norrmalm. Tjänsteutlåtande, Dnr: 2018-00426. Daterat: 2018-02-16

Stockholm stad, Stadsbyggnadskontoret (2018) Dnr 2018–00426, Minnesanteckningar från avgränsningssamråd för miljökonsekvensbeskrivning för detaljplan för Norrström 2 i stadsdelen Norrmalm, Dp 2018–00426. Daterad 2018-05-25.

Stockholm stad, stadsbyggnadskontoret (1982) Stadsplan Pl 7362, kv Kungliga Trädgården (Kungsträdgården) och kv Norrström mm inom stadsdelen Norrmalm i Stockholm. Inklusive planbestämmelser och planbeskrivning. Daterad: 17 juni 1982

Stockholms stad, 2018. Planbeskrivning Detaljplan för Norrström 2 i stadsdelen Norrmalm, S-Dp 2018-00426. Arbetsmaterial.

Digitala källor:

Boverket, 2021. Miljökonsekvensbeskrivningens innehåll vid strategisk miljöbedömning av detaljplaner – PBL kunskapsbanken – Boverket

<https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/miljobedomningar/strategisk-miljobedomning/>

Statens fastighetsverk, SFV (2025) Operabyggnaden | SFV Hämtat: 2025-06-23

Stockholm stad (2025) Kungsträdgården - Stockholms stad Hämtat: 2025-06-23

Stockholm stad, Gatu- och fastighetskontoret (2004) Författare Lundkvist, Klas (f. 1950) Gustav Adolfs Torg – En Central plats i stadens historia. Gustav Adolfs Torg : en central plats i stadens historia / [Klas Lundkvist] - Stockholmskällan. Daterad juni 2024.